

RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 38 (20).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Komisjonide täiendawad walimised. — 3. Seadus põllutöölaliste tööaja ja palgatingimiste kohta 1921/1922 põllutööaasta peale — II lugemisel. — 4. Baltiski wabasadama seadus — I lugemisel. — 5. Riigikogu otsus Baltiski wabasadama seadust II lugemisel järgmise koosoleku päewakorda wõtta. — 6. Järgmise koosoleku päewakorra ja aja määramine.

Riigikogu koosolek 12. mail 1921 a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 77 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees O. Strandman.

Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja O. Strand-täiendamine. man: Tänane päewakord on Riigikogu liigetele laiali saadetud. Kas soowitakse teha ettepanekuid päewakorra täiendamise kohta?

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Meil on päewakorras paigutatud I ja II päewakorrapunktide alla kaks seadust põllutöölaliste tööaja ja palgaolude korraldamise kohta. Esimene nendest käib 1921/1922 põllutööaasta kohta, kuna teine üldine on. Peale selle on 4, 5, 6 ja 7 punktide all terve rida seaduseelnõusid, mis tulewad I lugemisele. Ma kardan, kui meie neid kahte seadust järjekorras sel wiisil arutama hakkame, siis ei suuda meie nende seaduseelnõude juure mitte jõuda, mis meil nimetatud wiimaste punktide all on, ja sellepärast teen mina ettepaneku päewakorra 3, 4, 5, 6 ja 7 punkte ühe punkti wõrra ettepoole nihutada ja I päewakorra-punktiks jätta see, mis on ette kantud I päewakorra-punkti all, ja 2 päewakorra-punkti paigutada tahapoole, muidugi teada sellest arwamisest wälja minnes, et need ettepanekud, mis I lugemisel on, wast nii palju aega ei wõta, nii et meie kohtunikkude palgaküsimuse peale saame üle minna.

Rkl. A. Kerem (rhw.) Ma teen ettepaneku päewakorda täiendada komisjonide täiendawate walimistega.

Juhataja O. Strandman: Kahelt poolt on ettepanek tehtud päewakorda täiendada komisjonide täiendawate wali-

mistega, nimelt kirjalikult rkl. Marfeldt'i poolt ja suusõnaliselt rhs. Kerem'i poolt. Teisi ettepanekuid päewakorra täiendamise kohta ei ole tehtud. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. — Sellega on see ettepanek wastu wõetud. — Siis tuleb rkl. Seljamaa ettepanek hääletamisele. Tema seisab selles, et II päewakorra-punkt päewakorra lõpupunktiks wõtta. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Siis läheb Riigikogu I päewakorra-punkti juure, komisjonide täiendawatele walimistele. Selles asjas on juhatusel kirjalikult kaks ettepanekut tulnud. Esimene ettepanek on herra Marfeldt'i poolt: „Panen ette rahaasjanduse, amnestia ja üldisest komisjonist tagasiastunud Jõeäär'i asemele rahaasjanduse komisjoni walida M. Püümann, amnestiakomisjoni rkl. A. Palwadre ja üldisesse komisjoni rkl. M. Neps. Eesti Sotsiaaldemokraatlike Tööliste Partei Riigikogu rühma nimel“. Siis on teadaanne tulnud rkl. Bachman'i poolt, mis järgmiselt käib: „Sellega teatan, et ma tagasi astun Riigikogu komisjonidest, kus ma liikmeks“. Siis on kirjalik ettepanek tulnud rkl. Kerem'i poolt, — üldisesse komisjoni walida äraastunud liikme Bachman'i asemele rkl. Jürgenstein. Koosseisu komisjoni liikme Bachman'i asemele rkl. Birk, töökaitse komisjoni rkl. Bachman'i asemele rkl. Liigand ja amnestia komisjoni rkl. Bachman'i asemele rkl. Tõnisson. Siis on ettepanek tulnud rahaasjanduse komisjoni walida rhs. Bergman'i asemele rkl. Linnamägi. Kas tehakse weel teisi ettepanekuid?

Rkl. A. Jürman (põl.k.): Rahaasjanduse komisjonist on lahkunud rh. Tupits. Põllumeeste rühm paneb ette tema asemele rhs. Hünerson walida.

Juhataja O. Strandman: Ma mõllen ettepanekuid komisjonide kaupa hääletamisele panna. Kas ollakse sellega nõus? Wastu ei ole keegi. Ma panen nüüd hääletamisele walida rahaasjanduse komisjoni rkl. Bergman'i asemele rkl. Linnamägi, herra Tupits'a asemele rkl. Hüner-son ja rhs. Jõeäär'i asemele rhs. Püüman. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on need ette pandud kandidaadid walitud.

Siis on järgmine ettepanek: Amnestia komisjoni rkl. Jõeäär'e asemele rkl. Palwadre ja rkl. Bachman'i asemele rkl. Tõnison walida. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Siis on ettepanek tehtud, walida üledisese komisjoni rkl. Jõeäär'i asemele rkl. Neps ja rkl. Bachman'i asemele rkl. Jürgenstein. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Siis on ettepanek tehtud, koosseisu komisjoni walida rkl. Bachman'i asemele rkl. Birk. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Siis on ettepanek, walida töökaitse komisjoni rkl. Bachman'i asemele rkl. Liigand. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud. Riigikogu asub järgmise päewakorrapunkti juure.

3. Seadus põllutöölise tööaja ja palgatingimiste kohta 1921/1922 põllutööaasta peale — II lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja A. Schulbach: § 6. Enne kui ma selle paragrahwi ette kannan, palun ma selles paragrahwis järgmised redaktsioonilised parandused teha: Esimeses reas sõna „pühapäewade“ asemele wõtta „puhkepäewad“, samas reas sõna „puhkepäewad“ lugeda „puhkepäewadeks“ ja paragrahwi lõpul kustutada sõnad „ja puhkepäewad“. See paragrahw kõlaks siis järgmiselt (loeb): „Peale nädala puhkepäewade on weel põllutöölise puhkepäewadeks seadusandliku delegatsiooni poolt 27. aprillil 1920 a. wastuwõetud ja „Riigi Teatajas“ nr. 67/68 wäljakuulutatud pühad“.

Rkl. P. Keerdo (is.): Panen ette paragrahwi lõppu wõtta järgmine täiendus: „Puhkepäewa eelse päewal ei tohi töö kesta üle 6 tunni. Puhkepäewa eelse päewa töö lõpu ja puhkepäewale järgneva tööalguse wahel peab olema vähemalt 42 tundi“. Täienduse wastuwõtmine on seda tarwilisem, et eelmistes paragrahwides wõeti wastu tööaeg, mille järele põllutöölise tööaeg kestab ligi ½ aastat 11 tundi; kui weel silmas pidada, et töölise elukoht on sagedasti väga kaugel töötegemise piirkonnast ja tihti peale mehe ka naine ja lapsed tööl on, siis ei jää töölisel oma majapidamise korradamiseks sugugi aega üle. Tööstustöölisel lõpeb tööpäew laupäewiti warem ära kui harilikult, loomulikult ei wõi ka selle wastu midagi olla, kui see põllutöölise kohta maksma pannakse, seda enam, et põllutöölisel kaugel pikem tööpäew.

Aruandja A. Schulbach: Mina ei ühine selle täiendusega.

Juhataja O. Strandman: Komisjoni aruandja ei ole selle täiendusega mitte ühinenud. Ma panen rkl. Keerdo täienduse § 6 kohta ette hääletamisele ja palun neid, kes selle täienduse poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtaw enam on wastu. Sellega on see täiendus tagasi lükatud. Ma panen nüüd § 6 selles redaktsioonis hääletamisele, nagu ta komisjoni aruandja poolt ette kant. (Hääletatakse.) Nähtaw enamusega on § 6 wastu wõetud.

Aruandja A. Schulbach: Ma palun ka selles paragrahwis paar redaktsioonilist parandust teha. Kõige pealt esimene lause „Pühad ja pühapäewad on põllutöölise puhkepäewad“ wälja jätta. Teises lõikes tuleks sõna „pühad“ asemel lugeda sõna „puhkepäewad“ ja wiimaks tuleb märkuse teises reas sõna „pühapäewiti“ maha kustutada, nii et § 7 järgmiselt kõlaks (loeb): Puhkepäewade jooksul ei ole põllutööline kohustatud põllutööd tegema, kuna majapidamises tegewad töölised niisuguseid töid peawad tegema, ilma milleta majapidamises läbi ei saa, näituseks karjatalitamine, kusjuures sarnane tegewus normaal tööpäewa piirides ületunnitööks ei loeta ja eratasu alla ei käi.

Selle juures peawad niisugused töölised pooled puhkepäewad wabad olema.

Need wabad päewad määratakse tööandja ja töölise wahel omawahelisel kokkuleppel kindlaks.

Märkus: Põllutöölised on kohustatud kordamööda wastastikusel kokkuleppel tööandjaga karjatalitajate ja hobusesõotajate aset täitma, kui wiimastel puhkepäewad on. Sarnast tööd ei loeta ületunnitööks.

Rkl. L. Johanson (sd.): Eelmise paragrahwiga anti põllutööliste puhkepäewadeks ka need pühad, mis on seadusandlise delegatsiooni poolt 1920 a. puhkepäewadeks kuulutatud. Käesolewa paragrahwiga tahtakse aga seda muuta. Siin on öeldud, et puhkepäewadel ei ole põllutööline kohustatud põllutööd tegema. Järjekult wabastatakse teda ainult põllutööst, see on tööst põllu peal, kuna teisi töid tema tegema peab. On ka öeldud weel, et sarnane tegeuus normaal tööpäewa piirides ületunnitööks ei loeta. Missugune on siis kõigesuurem normaaltööpäewa piir? Suwel on 11 tundi wastawa paragrahwi järele wastu wõetud. See lõige käib jällegi järgmise lõike wastu, kus on öeldud, et töölistel peawad pooled puhkepäewad wabad olema. Senniajani on töökaitse-seaduses, mis ka meil maksmas, ikkagi see waade walitunud, et ületunnitööd sunduslikuks ei wõi teha. Ületunnitööd tehakse wabatahtlise kokkuleppe järele ja selle juures hinnatakse teda wääriliselt, harilikult 50% enam kui normaaltööd. Siin aga tahetakse kaugeemale minna, kui sennini on mindud, ja tahetakse ületunnitööd sunduslikuks teha. Töökaitse-seaduse järele peab isegi, kui ületunnitööd soowitakse teha, sellekohane luba olema. Enne anti see wabriku inspektori, nüüd töökaitse komisjoni poolt. Siin aga tahetakse seda seaduses ära määrata ja pealegi käib § 7 sel kujul, nagu ta siin on ette pandud, 27. apr. 1920 a. wastu wõetud seaduse wastu, kus on puhkepäewad ära määratud. Tahetakse ka neid puhkepäewi tühjaks teha. Ma teeksin ettepaneku selles paragrahwis järgmised parandused ette wõtta: Esimeses lõikes teises reas sõnade „põllutööd“ asemele wõtta „tööd“ ja esimese lõike lõpul wiimased 2 rida lugeda järgmiselt „kusjuures sarnane tegeuus ületunnitööks loetakse ja eratasu alla käib“. Märkus aga wastu wõtta järgmiselt: „Põllutöölised wõiwad kokkuleppel tööandjaga pühapäewiti karjatalitajate ja hobusesõotajate aset täita. Sarnane töö loetakse ületunnitööks“.

Rkl. P. Keerdo (is.): Ma teen ettepaneku seda § 7 redigeerida järgmiselt: „Püha- ja puhkepäewadel ei ole põllutööli-

sed kohustatud tegema mingisuguseid töid tööandja majapidamises.

Märkus: Majapidamises tegewad töölistes wõiwad teha püha- ja puhkepäewadel ainult niisuguseid töid, ilma milleta majapidamises läbi ei saa, nagu karjatalitamine. Selle juures peawad need töölistes pooled püha- ja puhkepäewad tööst wabad olema ja tööl oldud püha- ning puhkepäewade asemel saama wastawa arwu wabu tööpäewi ehk ületunnitöö tasu“.

Siin on juba tähendanud minu eelkõneleja, et see paragrahw niisugusel kujul, nagu tema on töökaitse komisjoni poolt ette pandud, wiib ainult töötegemise põlult majapidamisse. Meil on juba praegu küllalt juhtumisi, kus tööandja otsib terve nädala töid kokku, mida ta töölistele pühapäewal teha annab. Seal on kõiksugu tööriistade parandused, mille wastu ei saa waielda, et need majapidamises tarwilikud... (Rkl. O. Pärlin kohalt: Kas teie kord niisugust tööd teinud olete?) Seda sunniwad need tööandjad, keda teie esitate, oma töölisti tegema. Kui teie tahate, wõiksin ma teile sellest küllalt näitusi tuua. Et seda wõimatuks teha, teen ma eeltähendatud paranduse.

Aruandja A. Schulbach: Seda wastolu, mis rkl. herra Johanson leiab, selles paragrahwis iseenesest mitte ei ole. See paragrahw määrab ju kindlasti ära, mida põllutööks loetakse, nimelt kõiksugu töid, mis põllutööga ühenduses, näituseks karjakaswatus, aiatöö jne. Tähendab kõige selle kohta käib mõiste „põllutöö“. Peale selle on weel eraldi ära tähendatud, missugust tööd majapidamises töötawad töölistes peawad ka pühapäewiti tegema, nimelt karjatalitamine. Sarnane töö on ju paratamata; sellepärast et loomad ka pühapäewal süüa tahawad ja nii kaua, kui meil sellekohaseid masinaid leitud ei ole, peab ikka osa töölisti pühapäewiti tööd tegema. Ületunnitööks seda pühapäewatööd lugeda ei saa, sellepärast, et see on niisugune töö, mis aastast aastasse järjekindlalt kordub. (Rkl. L. Johanson kohalt: Kuidas see kokkukõlas seadusega on?) Minu arwates wõib ületunnitööks lugeda ainult niisugust tööd, mis erakorraliselt teha tuleb. Neil põhjustel ei saa ma mitte rkl. Johanson'i parandustega ühineda, niisamuti ka mitte rkl. Keerdo parandustega.

Juhataja O. Strandman: Ma loen Riigikogule parandused ette selles järjekorras, nagu ma nad hääletamisele panen.

Rkl. Keerdo paneb ette seda paragrahwi teisiti redigeerida ja nimelt järgmiselt: „Püha- ja puhkepäewadel ei ole põllutöölised kohustatud tegema mingisuguseid töid tööandja majapidamises.

Märkus. Majapidamises tegewad tööliised woiwad teha püha- ja puhkepäewadel ainult niisuguseid töid, ilma milleta majapidamises läbi ei saa, nagu karjatalitamine. Selle juures peawad need tööliised pooled püha- ja puhkepäewad tööst wabad olema ja tööl oldud püha- ning puhkepäewade asemel saama wastawa arwu waba tööpäewi ehk ületunnitöö tasu“.

Siis on rkl. Johanson'i poolt ettepanek tehtud § 7. teises reas sõna „põllutööd“ asemel „tööd“ wõtta ja 1 lõike lõpus lugeda „kusjuures sarnane tegewus“ jne. asemel „kusjuures sarnane tegewus ületunnitööks loetakse ja eratasu alla käib.“ Wõtta § 7. märkus nii: Põllutöölised woiwad kokkuleppel tööandjaga pühapäewiti karjatalitajate ja hobusesõõtjate aset täita. Sarnane töö loetakse ületunnitööks“. Ma panen siis ette kõige pealt hääletada rkl. Keerdo ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Johanson'i ettepaneku „põllutööd“ asemel lugeda „tööd“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele rkl. Johanson'i ettepaneku selle paragrahwi lõike lõpus „kusjuures sarnane tegewus jne.“ asemel lugeda „kusjuures sarnane tegewus ületunnitööks loetakse ja eratasu alla käib“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Lõpuks panen rkl. Johanson'i ettepaneku § 7 juure lisada märkus, nii nagu ma Riigikogule ette lugesin, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen § 7. komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 7 wastu wõetud.

Arwandja A. Schulbach (loeb): § 8. Peale § 6 nimetatud puhkepäewade saawad põllutöölised tööandjatega kokkuleppel kaks laadapäewa aastas, ja need, kellel oma majapidamine on, iga kuu ühe waba päewa majapidamise korraldamiseks. Töölise koduse majapidamise töödeks antakse temale tööandja poolt hobune maksuta tarwitada.

Rkl. P. Keerdo (is.): Ma panen ette § 8 juure teha järgmised parandused: 1) wälja jätta sõnad: „need, kellel oma majapidamine on“.

2) wiimases lauses peale sõna „hobune“ lisada sõnad: „ühes tööriistadega“.

3) paragrahwile juure lisada järgmine märkus: „Kui wabade päewade kohta kokkuleppele ei jõuta, walib wabad päewad tööline“.

Kui seadus komisjoni redaktsioonis wastu wõetakse, siis katsuwad tööandjad igast kirjalähest kinni pidada ja annawad hobuse tööliisele ilma tööriistadeta. Märkus on tarwis selleks, et kui kokkuleppele ei jõuta, siis tööline mitte wabadest päewadest ilma ei jääks. Kui see tööandja otsustada jääks, siis teame kogemuste põhjal, kuidas seda tehakse. Tööliisele antakse wabad päewad siis, kui tööandjal neid tarwis pole. (Hulgälised wahelhüüded paremalt poolt.) Praegu on igatahes juhtumisi küllalt, kus tööandja sagedasti just need päewad omale nõuab, mis tööliisele tarwis oleksid. (Hüüded: Kust maalt Teie olete? Kas olete kunagi niisugust tööd teinud? Kära.)

Arwandja A. Schulbach: 12 päewa aastas, igal kuul 1 päew, antakse tööliisele selleks, et majapidamist korrastada. Rkl. Keerdo paneb ette anda niisuguseid päewi ka tööliisele, kellel oma majapidamist ei ole, ilma selgitamata mis otstarbeks; sellepärast ei saa ma selle parandusega ühineda. Parandus „ühes tööriistadega“, oleks ehk loomulikum olnud öelda „ühes hobuseriistadega“, muidu wõiks wälja lugeda, et tööandja kohustatud on ka masinaid jne. wälja andma, mis ka tööriistad on. Sellepärast ei saa ma ka selle parandusega ühineda. Samuti ei saa ma ka märkusega ühineda.

Juhataja O. Strandman: Ma loen parandused § 8 juure ette: Rkl. Keerdo ettepanek § 8 teha järgmised parandused: 1) wälja jätta sõnad „need, kellel oma majapidamine on“. 2) Wiimases lauses peale sõna „hobune“ lisada sõnad „ühes tööriistadega“. 3) Paragrahwile lisada järgmine märkus: „Kui wabade päewade kohta kokkuleppele ei jõuta, walib wabad päewad tööline“.

Panen hääletamisele ettepaneku wälja jätta sõnad „ja need, kellel oma majapidamine on“. (Hääletatakse.) Ettepanek on enamusega tagasi lükatud.

Panen hääletamisele paranduse sõna „hobune“ järele juure lisada „ühes tööriis-

tadega". (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Panen ettepaneku, sellele paragrahwile märkus juure lisada: „Kui wabade päewade kohta kokkuleppele ei jõuta, walib wabad päewad tööline“, hääletamisele. (Hääletatakse.) Ma paluksin siiski hääled ära lugeda, raske on otsustada, ehk mulle küll näib, et enamus wastu on. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) Sellega on see ettepanek 36 häälega 24 wastu tagasi lükatud. Ma panen § 8 komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 8 komisjoni redaktsioonis wastu wõetud. Rkl. Johanson on palunud sõna täiendawa paragrahwi ettepanemiseks. Ma palun teatada, kas see paragrahw peab olema enne wõi pärast § 9? (Rkl. L. Johanson kohalt: Enne.) Ma annan sõna rkl. Johanson'ile.

Rkl. L. Johanson (sd.): Riigikogu wõttis wastu eelmisel koosolekul 11-tunnilise tööpäewa suwel, wõttis wastu ka sundliku ületunnitöö sarnasel korral, kui tööandja majapidamises ilma sarnaste töödeta läbi ei saada. See käib niihästi täisealiste, kui alaealiste kohta. Kui nüüd on arwatud, et olud niisugused on, kus tarwis on täisealisi nii rasketesse tingimistesse panna, siis tuleks järele kaaluda, rahwa terwislisest seisukohast wälja minnes ja laste töökaitset hinnates, kas seda ei tuleks piirata vähemalt alaealistelegi. Ma teeksin sellekohase ettepaneku, mille järele kitsendatakse laste tööjõu eksploateerimist pühapäewal, ja panen ette wastu wõtta uus § 8-a järgmisel kujul: „Alaealistel kunni 16. aastani on pühapäewatöö keelatud“. Wastasel korral tuleks lastel sellesama seaduse põhjal nii äri- kui pühapäewal wahet pidamata tööd teha, sest et alaealisi tarwitatakse just karjatalituse juures ja siin wõidakse igal ajal seletada, et see on sarnane töö, ilma milleta läbi ei saa. (Paremalt poolt: Sotsid hakkawad karjas käima!) Ah jätke! (Naer.)

Aruandja A. Schulbach: Parandus on tehtud peaausjalikult karjalaste kohta. Minu arwates käib karjahoidmine § 7 alla, kus räägitakse karjatalitamisest, ja selle paragrahwi mõiste järele peawad karjased pooled pühapäewad tööst wabad olema. Et § 7 seda küsimust juba otsustab, leian ma uue paragrahwi täiesti üleliigse olevat. (Rkl. L. Johanson kohalt: Ei otsusta, mis ta wassib! Naer.)

Juhataja O. Strandman: Ma panen rkl. Johanson'i ettepaneku, uut paragrahwi sisse wõtta, hääletamisele. Paragrahwi sisu on järgmine: „Alaealistele kunni 16 aastani on pühapäewatöö keelatud“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud (Rkl. L. Johanson: Palun sõna uue täiendawa paragrahwi ettepanekuks.) Sõna on rkl. Johanson'il.

Rkl. L. Johanson (sd.): Tööpäew on 11-tunniline ette nähtud ja kui sellele juure lisada ületunnitööd, wõib ta 24-tunniliseks kujuneda. Seadus takistusi ei näe, sellepärast, et üleüldiselt on tööwaheaja äramääramine wälja jäetud. See on küll teises seadusprojektis, aga siin ei ole teda tarwiliseks arwatud üles wõtta. Wähemalt alaealistele tuleks nüüd öörahu kindlustada ja sellepärast paneks ma ette § 8-a. „Alaealistel peab ööwaheaga vähemalt 11 tundi olema“. 13 tundi on pikk tööaeg küll.

Aruandja A. Schulbach: Septembrikuus 1919 a. wastuwõetud seaduse järele, mis praegu meil maksew, on põllutöölisele ööpukuseks 9 tundi kindlustatud. Seda ööpukust alaealistele 11 tunni peale pikendada, ei leidnud komisjon mitte võimalikuks sellepärast, et lastele on igasugune töö keelatud kunni 12 aastani. Lubatud on kergemad tööd — peenardekitumine, karjahoidmine — lastele 12—16 a. see on see ajajärk, kus meil lapsed hakkawad wälja kujunema. Kui nüüd tahetakse 11-tunnilist ööpukust ka karjahoidmise juures, siis peab selle juures tingimata rehkendama, et 2 wahetust karjaseid sisse seatage, mis meie oludes mitte võimalik ei ole läbi wiia. (Pahemalt poolt: Söowad talu waeseks!)

Juhataja O. Strandman: Panen rkl. Johanson'i ettepaneku, uus § 8-a. sisse wõtta, hääletamisele. See paragrahw kõlab järgmiselt: „Alaealistel peab ööwaheaga vähemalt 11 tundi olema“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 9. Suurte pühade (lihawõtte, nelipühi, jõulu ja uueaasta) laupäewal lõpeb põllutöö kell 12 päewal.

Rkl. P. Keerdo (is.): Siin on üles loetud need pühad, mille laupäewadel töö kell 12 lõpeb. See seadus on antud, wõi vähemalt on tahatud anda niisuguses mõttes, et ta töökaitse sihte täidaks, mida ta aga sarnasel kujul wastuwõetult waewalt

teeb. Kui tahetakse töölisi pühadeeelsetel päewadel warem wabastada, siis peab loomulikult arwesse wõtma neid pühi, mis töolistel on. Peale siin ülesloetud pühade on töolistel weel üks püha — 1. mai; sellepärast ma paneks ette § 9. ülesloetud pühade juure wõtta ka 1. mai.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma teeksin ainult ühe redaktsioonilise paranduse, nimelt teises reas „põllutöö“ asemel wõtta sõna „töö“.

Aruandja A. Schulbach: Mina ei saa rkl. Martna parandusega mitte ühineda. Põllutöö mõiste on üldine ja on selle seaduse § 1 ära määratud, kuna majapidamise puutuw töö, näituseks karjatalitamine, mitte kell 12 päewal lõppeda ei saa. Komisjoni nimel ei saa ma ühineda rkl. Keerdo parandusega, ehk ma isiklikult küll parandusega päri olen.

Juhataja O. Strandman: Ma panen siis parandused selles järjekorras, nagu nad sisse on tulnud, hääletamisele. Kõige pealt on rkl. Keerdo parandus. Tema käib järgmiselt: „Panen ette § 9. ülesloetud pühadele weel juure lisada 1. mai“, nii et § 9-das esimene rida tuleks lugeda järgmiselt: „(lihawõtte, nelipühi, jõulu, uusaasta ja esimene mai)“. Teine on rkl. Martna poolt tehtud ettepanek selle paragrahwi teises reas sõna „põllutöö“ asemel „töö“ lugeda. Panen siis kõige pealt rkl. Keerdo ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse) See ettepanek on 24 häällega 22 wastu, tagasi lükatud. Järgmisena panen hääletamisele rkl. Martna ettepaneku. (Hääletatakse.) See parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen nüüd § 9 komisjoni aruandja poolt ettekantud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 9 wastu wõetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 10. Töö, mis põllutöeline peale §§ 5, 6, 7, 8 ja 9 tähendatud aja on teinud, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 50% lisatasuga.

Märkus: Ületunnitöö tasu väljaarwamisel jagatakse kõik põllutöelise natuuras ja rahas aasta jooksul saadaw palk aasta normaal töötundide arwu peale ja maksetakse wälja 50% lisatasuga.

Rkl. L. Johanson (sd.): Käesolewas paragrahwis on öeldud, et töölised, kes peale §§ 5, 6, 7, 8 ja 9 tähendatud aja tööd on teinud, peawad lisatasu saama, sest see

töö loetakse ületunnitööks. § 6 aga näeb ära puhkepäewad, mis seadusandlise delegatsiooni poolt töölistele pühadeks ja puhkepäewadeks on määratud. Kui § 10 niisugusel kujul wastu wõtta, siis selle järele puhkepäewadel tehtud töö — ületunnitöö ei ole. Niisama ei ole § 8 tähendatud laadapäewadel tehtud töö mitte ületunnitöö. Järjekult ei olegi ületunnitööd, kuigi sellest seaduses jutt on ja ka mingisugune tasu ette nähakse. Niisama on märkuses öeldud, et ületunnitöötasu väljaarwamisel jagatakse aasta jooksul saadaw palk terve aasta normaaltöötundide arwu peale. Järjekult, kui keegi on aastas 4 kuud tööd teinud, näituseks suwekuude jooksul, siis jagatakse see palk aasta normaaltöötundide arwu peale, wõttes jaanuarist kunni detsembrini. Missugune ületunnitöötasu siis tuleks, seda võib igaüks omale ette kujutada, see saab nii wäike, et ta ka 50% juurelisamisega harilikule tasule ei wasta. Et neid mõlemid wassinguid parandada, teen ettepaneku § 10 järgmiselt redigeerida: „Töö, mis põllutöeline peale normaaltöötajate teeb, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 50% lisatasuga.“ § 10 märkus nõnda wõtta: „Ületunnitöötasu väljaarwamisel jagatakse kõik põllutöelise natuuras ja rahas saadaw aastapalk aasta normaaltöötundide arwu peale ja maksetakse wälja 50% lisatasuga“.

§ 10 märkuse lõpp järgmiselt redigeerida: „Põllutöelisele, kes lühemat aega, kui aasta, teenib, jagatakse natuuras ja rahas saadaw palk wastawa teenistusaja normaaltöötundide arwu peale“.

Rkl. A. Kerem (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Analoogilise paragrahwi juures, põllutöeliste palgaseaduse arutamise puhul, tähendasin ma selle peale, et ei tohi mitte põllutöelise palgaseadust niiwõrd keeruliseks teha, et meie wäikepõllupidaja, kel 2 ehk 3 töolist on, nende palkade väljaarwamiseks 2 wõi 3 sekretääri peab pidama. Sel ajal hüüdis herra Johanson mulle waele ja ütles, et see asi sugugi nii keeruline ei ole. Seal oli ka küsimus ületunnitöö tasust ja nimelt, et kõik natuuraalid, mis põllutöeline saab, tulewad rahaks ümber arwata ja siis rahapalgaga kokku panna ning terve aasta töötundide peale jagada ja 50% juure lisades saame ületunnitöö tasu kätte. Et sarnast väljaarwamist põllupidajal alati waja poleks teha, peaks lihtsam moodus leitama ja, võib olla, rahapalga järele ületunnitöö määratama. Siis aga hüüdis rhs. Johanson mulle

wahle, et maakonna segakomisjonid on kõik juba wälja töötanud ja wälja rehkendanud kui palju lisatunnid maksawad ja tööandjal ei ole muud teha, kui nende määruste järele käia. Kui praegust seadust waadata, siis näeme, et need wäljaarwamisest kõik tegemata on. Siin on küll terwerida naturaaliaid üles loetud, mida tööandja töölisele maksma peab, kuid need lepingud lähewad harilikus elus keerulisemaks ja naturaaliate arw, mida siin ligi 30 üles loetud on, läheb weel suuremaks ja igal töölisel on weel igasugused naturaaliate hinnad olemas, nii et wäikemajapidamises muudetakse palga wäljaarwamine õige keeruliseks. Kui see seadus niisugusel kujul wastu wõetakse, siis ei hakka põllupidajad selle järele mitte talitama, waid seal fikseeritakse teataw summa ja selle järele tasutakse töötundide eest ja sellepärast arwan mina, et harilikus elus kujuneb selle tasu määramine rahapalga järele. Sinna muidugi lisatakse wahest teataw protsent juure. Sellepärast panen mina selle paragrahwi juures järgmised muudatused ette: selles paragrahwis eneses „50%“ asemele asendada „100%“ ja märkuses wälja jätta sõnad teises reas „natuuras ja“ ja märkuse lõpul „50%“ asemele „100%“ asendada.

Rkl. P. Keerdo (is.): Rkl. Johanson on siin juba näidanud, missugused võimalused selle redaktsiooni läbi wõiksid tulla. Mina ei taha selle juures pikemalt peatada, waid teen ettepaneku, seda paragrahwi järgmiselt redigeerida: „Töö, mis põllutöeline peale §§ 4 ja 5 tähendatud aja teeb, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 100% lisatasuga“, ja märkuses peale sõnade „normaaltöötundide arwu“ wõtta klambrites „2250“ ning „50%“ asemel wõtta „100%“ Pean tähendama, et ma siin igatahes pean ühinema rhs. Kerem'i ettepanekuga, sest et 50% lisatasu igatahes wäga wäikene on. Märkuses tuleks wõtta arw 2250 selleks, et kindlasti selgeks teha, kui suur normaaltöötundide arw aasta jooksul on. Eelmisel koosolekul juhtis komisjoni aruandja wähepanu selle peale, et meil maksab praegu see seadus, mis on wastu wõetud seadusandlase delegatsiooni poolt ja selles seaduses on just ära tähendatud, et normaaltöötundide arw on aastas 2250. Sööga ei saagi meie teisiti, kui meie ei taha maksu seaduste wastu töötada.

Rkl. M. M. Martna (sd.): Ma pean herra Kerem'i ettepaneku wastu rääkima. Kui herra Kerem soowib, et rahapalka 50% pealt 100% peale tõstetaks, siis näib see

töölise kasudele wäga wastutulelik olema. Aga ta ei ole mitte wastutulelik iseäranis nüüd, kus wiljapalk palju rohkem wäärt on, kui rahapalk. Sellepärast arwan mina, et see wõiks meid wäga petliku arwu juure wälja wiia, mille resultaat töölisele kahjulik oleks. Ja sellepärast räägin mina selle ettepaneku wastu.

Aruandja A. Schulbach: Ühinen kõigi rhs. Johanson'i ettepanekutega. Rhs. Keerdo poolt ettepanud töötundide arw on täitsa juhusline, niisama hästi oleks wõinud igasuguse teise töötundide arwu siia juure wõtta. See arw ei ole mitte sellest seadusest wõetud, sest kui teie loete § 4... (Rkl. J. Piiskar kohalt: See on sellest seadusest, mida Teie mitu korda olete meele tuletanud.)

Juhataja O. Strandman: Rkl. Piiskar, kui Teie soowite sõna wõtta, siis on Teil wõimalus siit kõnetoolilt rääkida.

Aruandja A. Schulbach: Sellepärast ei saa mina rhs. Keerdo ettepanekuga mitte ühineda. Niisama ei ole ka wastu wõetaw rhs. Kerem'i parandus, ja nimelt sel asjalikul põhjusel, et natuuras maksetaw palk palju suurem on, kui rahapalk. Kuigi tõstetaks ületunnitasu 50% pealt 100% peale, siiski jääks see tasu wäiksemaks, kui natuuras. Mina ei kujuta selle praeguse redaktsiooni järele asja mitte sugugi nii ette, et iga ületunnitöö eest peab peremees hakkama teatud arwu nisu ja rukkid wälja kaaluma, waid aluseks ületundide eest maksetawale tasule wõetakse just aasta palk. See on komisjoni arwamine.

Juhataja O. Strandman: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Piiskaril.

Rkl. J. Piiskar (is.): Aruandja seletuse peale pean tähendama faktilise märkusena, et seadusandliku delegatsiooni poolt on wastu wõetud põllutöölise töötaja ja palgaolude korraldamise seadus 13. sept. 1919 a., wälja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 71 — 1919 a. Selle seaduse § 8 kõneleb järgmist ületunnitöö asjus: „Ületunnitöö eest maksab tööandja eraldi tasu. Ületunnitöö tasu wäljaarwamisel jagatakse kõik põllutöölise natuuras ja rahas aasta jooksul saadaw palk 2250 töötunni peale ja makstakse wälja 50% lisatasuga. Töö eest, mis pühadel ja pühapäewadel tehakse, maksetakse 100% lisatasu“. Aruandja on siin mitu korda tähendanud, et see seadus meil praegu maksab ja ka minu teada makstab ta.

Juhataja O. Strandman: Sõna on faktiliseks märkuseks komisjoni aruandjal.

Aruandja A. Schulbach: Pean tähendama et see paragrahw, mida ette luges rkl. Piiskar, on juba Riigikogu poolt wastawa seaduse II lugemisel teistsuguses redaktsioonis wastu wõetud.

Juhataja O. Strandman: Palun rahu! Pean tähendama, et mul wäga raske on siin hääletada, sellepärast, et parandused on tehtud komisjoni redaktsiooni kohta, kuna aga nüüd komisjoni aruandja rkl. Johanson'i parandustega on ühinenud. Sellepärast ei ole praegu mitte selge, kas herra Kerem ja Keerdo soowivad oma ettepanekuid algredaktsiooni, wõi uue redaktsiooni juures hääletada. (Rkl. A. Kerem: Palun ette kanda!) Uus redaktsioon käib järgmiselt: Paragrahw ise oleks nii: „Töö, mis põllutööline peale normaaltööaja teeb, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 50% lisatasuga“. Siis sinna juure tuleb märkuse I lõige: „Ületunnitöö tasu wäljaarwamisel jagatakse kõik põllutöölise natuuras ja rahas saadaw aastapalk aastanormaaltöötundide arwu peale ja maksetakse wälja 50% lisatasuga. Põllutöölisele, kes lühemat aega, kui aasta, teenib, jagatakse natuuras ja rahas saadaw palk wastawa teenistusaja normaaltöötundide aja peale“. Rkl. herra Kerem, kas tulewad Teie parandused ka selle redaktsiooni juures hääletamisele? (Rkl. A. Kerem hüüab midagi koht.) No ja, kui soowitakse siis wõib.

On kaks algettepanekut. Üks on komisjoni endine ettepanek, teine on praegune, millega komisjoni aruandja ühinenud on.

Aruandja A. Schulbach: Mina ei ole selle parandusega mitte isiklikult ühinenud, waid see on komisjonis läbi waadatud ja komisjoni poolt wastu wõetud.

Juhataja O. Strandman: Kui see nii on, siis ei saa mina seda ettepanekut eraldi hääletada ja palun rkl. Kerem'it praegu teatada, mis tema soowib oma ettepanekuna ette kanda, niisama ka rkl. Keerdo't.

Rkl. A. Kerem (rhw.): Mina ei waidle wastu, et minu parandus saaks hääletatud ka selle redaktsiooni juures, waid minu paranduse wastuwõtmise korral lange selle redaktsiooni wiimane lõpp ära.

Juhataja O. Strandman: Rkl. Keerdo ettepanek läheb nüüdsest komisjoni ettepanekust lahku ainult selles, et

50% asemele wõtta 100% ja peale sõnade „normaal töötundide arw“ wõtta klambrites „2250“. Tähendab, et lahku lähewad ainult need kaks arwu. Kõige pealt wõtan siin selle paragrahwi teksti, mis käib järgmiselt: „Töö, mis põllutööline peale §§ 5, 6, 7, 8 ja 9 tähendatud aja on teinud, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 50% tasuga“. Praegu on selle paragrahwi teksti sisu järgmine: „Töö, mis põllutööline peale normaal töötundide arwu teeb, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 50% lisatasuga“. Siia juure on rkl. Kerem'i poolt parandus tehtud, wõtta 50% asemele 100% ja on uus redaktsioon ette pandud herra Keerdo poolt, mis käib järgmiselt: „Töö, mis põllutööline peale §§ 4 ja 5 tähendatud aja teeb, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 100% lisatasuga“. Kõige pealt panen ma hääletamisele selle paragrahwi I lõike, wõi õigmini selle paragrahwi algteksti lisatasu suuruses. See on ainukene wõimalus edasi saamiseks ja selle kohta lähewad rkl. Keerdo ja Kerem'i ettepanekud ühte, et seda lisatasu määrata mitte 50%, waid 100%. (Rkl. P. Keerdo palub sõna.) Mina ei saa enam sõna anda, ja iga Riigikogu liige peab ettepaneku nii tegema, et seda hääletada saab. Siis on ta nii tehtud ja ma panen ta ka hääletamisele. Palun neid, kes selle poolt on, et selle paragrahwi algtekstis 50% asemel lugeda 100%, käed üles tõsta. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) See ettepanek on saanud poolt 23 häält ja wastu — 20 häält. Sellega on ta wastu wõetud.

Siis on sel paragrahwil weel kaks teksti. Üks on rkl. Johanson'i poolt ja käib järgmiselt: „Töö, mis põllutööline peale normaaltööaja teeb, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 50% lisatasuga“, see tähendab praegu wastuwõetud ettepaneku järele 100% lisatasuga“. Ja teine tekst oleks rkl. Keerdo oma ja kõlab järgmiselt: „Töö, mis põllutööline peale §§ 4 ja 5 tähendatud aja teeb, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 100%-lise lisatasuga“. Nendel parandustel on õige wäikene wahe. Herra Keerdo'l on paragrahwid üles loetud, herra Johanson'il seda mitte ei ole. Herra Johanson'i parandusega on komisjoni aruandja ühinenud. Ma panen kõige pealt hääletamisele herra Keerdo ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa häälteenamusega on rhs. Keerdo ettepanek tagasi lükatud.

Järgmisena tuleksid siis hääletamisele parandused, mis on tehtud selle paragrahwi märkuse kohta. Märkus ise kõlab järgmi-

selt: „Ületunnitöö tasu väljaarwamisel jagatakse kõik põllutöölise natuuras ja rahas aasta jooksul saadaw palk aasta normaali töötundide arwu peale ja maksetakse välja 100% lisatasuga“. Herra Kerem on ettepaneku teinud märkuses välja jätta teises reas sõnad „natuuras ja“. See käiks ka uue redaktsiooni kohta. Ma panen selle herra Kerem'i paranduse hääletamisele. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) See ettepanek on 34 häälega 27 vastu vastu võetud. Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Keerdo ettepanek märkuse lõpu või teise jao kohta. Ma loen ta ette, et kõigile selge oleks: „Ületunnitöö tasu välja arwamisel jagatakse kõik põllutöölise“, sõna „natuuras ja“ jääb praegu välja“, „rahas aasta jooksul saadaw palk normaaltöötundide „2250“ peale ja maksetakse välja 100% lisatasuga“. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on see ettepanek tagasi lükatud. Muid parandusi selle paragrahwi kohta tehtud ei ole; panen paragrahwi, nagu komisjoni aruandja temaga ühinenud ja nende muudatustega, mis hääletamise tagajärjel temasse sisse tulnud hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus, sellega on § 10 vastu võetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 11. Lepingutegemisel võib töandja tööliselega kokku leppides niisuguseid ületunnitöid, mis tarwilikud on, et põllusaaki hukkaminemist päästa, või majapidamises tarwilikkude wooride korral paratamatud, lepingu põhjal töölisele kohustawaks teha.

Rkl. P. Keerdo (is.): Panen ette § 11 järgmiselt redigeerida: „Ületunnitööd võib teha peale § 7 ettenähtud kordade, ainult selleks, et põllusaaki hukkaminemisest päästa, sunduslikkudel woori- ja küüdi-kordadel ja majapidamises üngimata tarwilikkude kaugemate sõitude korral.

Ületunnitöö ei tohi kesta päewas üle 2 tunni, peale nimetatud woori- ja küüdi-kordade. Ületunnitööde kogusumma ei tohi olla aastas üle 225 tunni.

Alaealiste põllutöölise ületunnitöö on keelatud“.

Kui meie selle paragrahwi vastu võtame nõnda, nagu ta komisjoni poolt on ette pandud, siis on võimalik isegi lastel ületunnitööd teha, kunni 24 tunnini. Niisamuti on selge, kui arwesse wõtta eelpool wastuwõetud ületunnitööde tasu, et töandjal kasulik on võimalikult väikest töölisteperet kaubelda ja lasta neid kas või

ööd läbi ületunnitööd teha, mis töandjal siiski odavam tuleb, kui et pidada aasta läbi tarwiline arw töölisi. Komisjoni poolt ette pandud kujul ei keela seda § 11 mitte, sest seal on täiesti ära määrata, kui suur võib olla ületunnitööde maksimaalne arw.

Rkl. L. Johanson (sd.): Eelmine paragrahw võeti nõnda vastu, et kui tööline üle normaalaja tööd teeb, siis tasutakse temale selle eest 2—3 korda vähem, kui harilik töötasu on. Näituseks moonamees saab suurema osa oma palgast natuuras, rahapalka saab ta kõigest 10.000—12.000 mrk. See on väga kawal wõte nende poolt, kes tahawad seda aega, mis tööline neile ületunni töötab, oma kasuks ära tarwitada sellega, et nad ületunnitöö tasu mitu korda odawama määravad. Käesolewas seaduses olgu nähtud ületunnitöö võimalus, kuid kohustawaks seda töölisele teha ei või, kohustawaks ei ole seda tööd ka mingisuguses töökaitse-seaduses tehtud, ja kui meie siin Eestis niisuguse tähenduse oma töökaitse-seadusesse sisse wõtame, siis on see mingisugune Eesti omapärasus, kui kasulik aga see omapärasus üleüldisele on, selle juures kahtlen väga. Leian, et see kasulik ei ole ei põllumeestele, ega rahwale üleüldse. Mina teen ettepaneku § 11 järgmiselt redigeerida: „Ületunnitöö kohustawaks tegemine lepingus on keelatud“.

Aruandja A. Schulbach: Rkl. herrade Johanson'i ja Keerdo parandused lähewad selle peale välja, et põllutööline wabal tahtmisel ületunnitööd võib teha ehk mitte, kuna aga komisjoni redaktsiooni järele teatud juhtumisel ületunnitöö sunduslik on, nimelt siis, kui on tarwis põllusaaki hukkaminemise eest päästa. Niisugusel korral ei ole küsimusest huwitatud mitte ainult töandja ja tööline, waid põllusaagi päästmisest on huwitatud ka riik, sest põllusaak on inimeste toitmiseks määratud ja sellepärast arwan ma, peab riik selle kohustuse inimestele peale panema ja ei saa seda mitte töandja ja töölise omawaheliseks kokkuleppeks jätta.

Rkl. Keerdo on peale selle weel ettepaneku teinud ületunnitööde arwu päewas 2 tunni peale piirata. Siin juures pean tähendama, et igal aastaajal tööpäewad mitte ühepikkused ei ole; suwel on tööpäew 11 tundi ja talwel 6 tundi pikk, sest talwel on ju inimestel palju vähem ära teha, kui suwel. Juba seda silmas pidades, et tööpäewa pikkus mitmesugune, ei saa ühesu-

gust ületunnitöö piiramist talwel ja suwel ette wõtta. Ma ei wõi selle ettepanekuga mitte ühineda.

Siis lõpuks herra Keerdo parandus, et lastel ületunnitöö ära keelataks. See parandus ei olnud komisjonis mitte arutamisel, kuid mina isiklikult toetan seda ettepanekut.

Juhataja O. Strandman: Selle paragrahwi kohta on sisse tulnud järgmised ettepanekud: 1) rkl. Johanson'i poolt: „Teen ettepaneku § 11 wõtta järgmiselt wastu: Ületunnitöö kohustawaks tegemine lepingus on keelatud“.

Peale selle on tehtud parandus rhs. Keerdo poolt, mis järgmiselt kõlab: Ületunnitööd võib teha, peale § 7 ettenähtud kordade, ainult selleks, et põllusaaki hukkamisest päästa, sunduslikkudel woori- ja küüdikordadel ja majapidamises tingimata tarwilikkude kaugemate sõitude korral.

Ületunnitöö ei tohiks kesta päewas üle 2 tunni, peale nimetatud woori- ja küüdikordade. Ületunnitööde kogusumma ei tohi olla aastas üle 225 tunni.

Alaealiste põllutööliste ületunnitöö on keelatud“.

Panen hääletamisele esimeseks rhs. Johanson'i paranduse, kui kõige kaugemale ulatawama. (Hääletatakse.) Raske on otsustada, palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) See ettepanek on saanud poolt 23, wastu 30, sellega tagasi lükatud.

Nüüd panen hääletamisele rhs. Keerdo ettepaneku. Ma pean tähendama, et herra Keerdo ei ole palunud lõppu eraldi hääletada, ja sellepärast ei ole minul põhjust seda eraldi hääletada, kuna komisjoni aruandja sellega isiklikult ühines. (Rkl. P. Keerdo kohalt: Mul ei ole midagi selle wastu, et lahus hääletada.) Sõna on rhs. Keerdo'l.

Rkl. P. Keerdo (is.): Ma teen ettepaneku lahus hääletada.

Juhataja O. Strandman: Ma panen siis herra Keerdo ettepaneku esimese jao kunni sõnadeni: „Alaealiste põllutööliste ületunnitöö on keelatud“ hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on selle ettepaneku esimene osa tagasi lükatud. Ma panen nüüd ettepaneku teise osa hääletamisele, mis järgmiselt kõlab: „Alaealiste põllutööliste ületunnitöö on keelatud“.

(Hääletatakse.) Raske on otsustada, pa-

lun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) Ettepanek on 28 häälega 22 wastu wastu wõetud. Panen § 11, selle praegu wastuwõetud täiendusega „Alaealiste põllutööliste ületunnitöö on keelatud“, hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on § 11 wastu wõetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 12. Woori- ja küüdikorral, mis üle normaalse päewatöö aja ulatawad, tasutakse aja eest, mis üle tööpäewa on; sundusliku woori- wõi küüdikorral mitte üle selle normi, mis küüdikorral jalamehe tasuks määratud.

(Hääletamisel wõetakse § 12 wastu.)

Rkl. M. Marjona (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Selles peatükis puudub paragrahw ja ma teen ettepaneku 12-a. alla järgmist uut paragrahwi wastu wõtta. „§ 12-a. Tööpäew ei tohi ööpäewa jooksul üle 10 tunni pikk olla“. Ma luban siin paar sõna selle põhjenduseks ette kanda. Meil oli alles hiljuti kõne all rahwasteliidu rahwuswaheline töötoimkond. Herra välisminister andis teada, et ka meil nõudmised käimas on selle rahwuswahelise töötoimkonna tööd osa wõtta. Ma tahaksin toonitada, et kõikides maades, kõikides edenenud maades, niisugustes demokraatlistes maades, nagu meie seda tahame olla, on kaheksa tunni tööpäewa lühendamiseks käimas. Ühest küljest tahetakse tööpäewa kaheksa tunni alla suruda ja teisest küljest tahetakse tööpäewa pikkuse ülemmäära seaduse läbi kindlaks teha. Niisugust wõitlust on juba aastakümneid wõideldud, ja õnnelikul kombel on rohkem edenenud maades juba 10-tunnilise tööpäewani jõutud. Kui meie rahwuswahelisest töötoimkonnast osa tahame wõtta, ja kui meie niisuguse seadusega läheme, kus tööpäew pikem on kui 10 tundi, siis satuwad meie esitajad, kes meie demokraatiat esitawad, seal väga täbarasse seisukorda.

On olemas weel teine põhjus, mis järgmine on: väga tähtsate seadusmeeste poolt on juba ammu kindlaks tehtud, et mitte ainult tööliste, waid ka tööandjale on lühem tööpäew kasulik. Ma wõin teile terwe rea lugupeetuid teadusmehi ette tuua, nimetan siin professor Herkneri, Brentanod, Abbè, wiimane oli kuulsa Zeisi wabriku juhataja, ja weel palju teisi. Ma ei nimeta mitte ainult teadusmehi, waid ka praktilised töötewõtjad tõendawad seda. (Wahelhiie: Aga Schweitsist?) Schweitsist wõin

ma teile nimetada põllutöö professorit Lauri. Ma ei tahtnud sellepärast mitte Schweitsi meele tuletada, sest et teie kõiki, mis Schweitsisse puutub, nagu punasti rätkut kardate. Asi jääb selleks, et meie 10-tunnilise tööpäewaga mitte kahju ei saa. Seda mõtet teile omaseks teha, ei ole minul jõudu. Juba 20—30 aasta eest olen mina tähele pannud, et mõistlikud põllumehed juba sel korral oma tööpäewa lühendasid, ei küll mitte 8—10 tunni peale, waid 16—14 tunni pealt 12 tunni peale. Need maapidajad ei läinud pärast mitte pikema tööpäewa juure tagasi, waid nad jäid püsima lühema juure. Nendel põhjustel soowitan seda paragrahwi wastu wõtta. Seda wõib küll 3 lugemisel teisale paigutada, kuid praegusel juhtumisel soowitan seda § 12-a. all wastu wõtta.

Aruandja A. Schulbach: Ma ei saa selle parandusega ühineda juba sel põhjusel, et § 4 on wastu wõetud Riigikogu poolt terve rea kuude kohta — mai, juuni, juuli, september — 11-tunniline tööpäew.

Juhataja O. Strandman: Et see seadus alles teisel lugemisel on, ja et küll rkl. Martna ettepanek wastu wõetud § 4 lahku läheb, panen selle ettepaneku siiski hääletamisele. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? — Sellega on ettepanek nähtawa häälteenamusega tagasi lükatud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): 3. osa. Määrused palga kohta. § 13. Moona peal olewa mõisa- ja talu mees-aastatöölise palgaalamääraks aasta kohta on: 1) 45 pd. rukkid, 2) 35 pd. otre, 3) 3 pd. nisu, 4) 2 pd. herneid, 5) 5 pd. segawilja, 6) 120 pd. kartulid ehk 1 wakamaa kartulimaad, 7) 730 toopi rõõska piima, ehk lehmapidamiseks prii karjamaa, 80 puuda heinu, 75 puuda suewilja põhku, 25 puuda taliwilja põhku ehk heinte ja põhu asemel 10 wakamaad heinamaad, mis vähemalt 150 puuda heinu annab, 8) 10 naela willu ehk wõimalus ühe lamba ühes kahe tallega pidamiseks, milleks tööline tööandja poolt prii karjamaa, nelikümmend puuda heinu ehk 3 wakamaad heinamaad saab, 9) ½ wakamaad aia- ja niisama palju linamaad, 10) 2 sülda puid ja 7 sülda hagu, ehk kus hagu ei ole, seal üleüldse 5 sülda puid, 11) rahapalka 10.000 marka ning korter ühes walgustusega, ehk walgustuse asemel 20 naela petrooleumi.

Märkus 1. Põllutööliste antaw korter peab wõimaldama perekonnaga töölisele

wähemalt ühe toa, söögiwalmistamise koha ja toidutagawarade hoidmise ruumid; ainult wallalised töölised wõiwad ühes olla, eraldi mees- ja naistöölised, kusjuures silmas pidada tuleb, et antaw korter terwis- hoiu nõuetele wastab.

Märkus 2. Kui wõimalik ei ole mõnda osa moonapalgast, kas kehwa saagi ehk selle aine puudumise tõttu wälja maksta, siis on tööandjal õigus kokkuleppel töölisega temale puuduwa moonapalga osa asemele selle wääratusele wastawal määral teist anda, ehk rahas wälja maksta kohalikkude turuhindade järele, kuid seesugune kokkulepe peab palgalepingus ülewal olema.

Märkus 3. Wakamaa all on mõeldud Tallinna wakamaa.

Rkl. P. Keerdo (is.): Panen ette § 13. wõtta:

I. punkt:

- 1) 45 pd. rukkid asemele 55 pd. rukkid.
- 2) 35 „ otre „ 40 „ otre.
- 3) 3 „ nisu „ 5 „ nisu.
- 4) 2 „ herneid „ 3 „ herneid.
- 5) 120 „ kartulid „ 180 „ kartulid.
- 6) 1 wakamaa kartulimaad asemel 1½ wakamaad kartulimaad.
- 7) 730 toopi rõõska piima as. 912 t. rõõska piima.
- 8) peale sõnade „prii karjamaa“ lisada „ja ruumid“.
- 9) ½ asemel 1.
- 10) 2 sülda puid asemel 3 sülda puid.
- 11) 10.000 marga asemel 30.000 marka.
20 n. petrooleumi asemel 1 p. 20 n. petrooleumi.

Waadates läinud aasta sunduslikka määrusi näeme, et need normid on seal suuremad. Nii on Wirumaal 45 pd. rukki asemel 60 pd. rukkid, Harjumaal 55 pd., 35 pd. otrade asemel on enamasti igalpool 40 pd. otre jne. Normid on suurendatud harilikult kokkuleppel põllutöölise ja tööandjate wahel. Kui siin tahetakse vähem maksta, siis on see tagasimineku nendesse aegadesse, kus meil oli veel Balti parunite walitsus. Aga ka sel ajal makseti umbes neidsamu norme. Peale selle teen ma ettepaneku selle paragrahwi märkust 2 wälja jätta ja juure wõtta järgmine uus märkus: „Selles paragrahwis tähendatud maa haritakse tööandja kulul ja ajaga, wili jahwatatakse tööandja kulul“. Ilma selle märkusega wõiwad tööandjad jällegi asja omamoodi seletada.

Rkl. Saul (põl.-k.): See paragrahw on siia üles tähendatud, nagu näha, miljonää-

ride jaoks. Ainult väga kahju on, et neid enam olemas ei ole, sest kõik mõisad on ära jaotatud ja mis veel olemas on, need on riigi omad. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga teie mõis?) Wõite omale võtta. See palk, mis siin üles pandud, ei wasta sugugi talupoisi ja talutüdruku palgale. Herra Keerdo rääkis selle palga juures, et see olla väike küllalt, kuid tal ei olnud meeles, et ennem määrati see palk perekonnale, kuna siin aga ainult üksiku isiku peale. Wõtame näituseks, et sulasel on naine. Sulase naine peab saama 75% sellest palgamäärast, s. o. naine saab 60—70 pd. wilja. On neil veel suurem laps, suurem tütar ehk poeg, nii et neid 3 töelist on, siis saavad nad 225 pd. wilja suwe jaoks. Wõib nii wälja tulla, et peremees peab sulase juure wilja otsima minema. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Mis teie räägite?) Siin ei ole midagi rääkida, see on tõsi. Tahate teie, et sulased ilma tööta ei jääks, siis peab see paragrahw ümber tehtud saama ja tasakaalu wiidama poisi ja tüdruku palgaga. Teen sellepärast ettepaneku seda paragrahwi tööliste palga kohta komisjoni tagasi saata ja teda § 17-ga tasakaalu wiia.

Rkl. Chr. Arro (põl.-k.): Minul pais-
tab see wiljawahekord natukene imelik.
Muidugi mõista, niisuguseid töölisi tarwita-
takse mõisades, talude peal saavad nad
ülespidamise. Need wiljawahekorrad on
minu arwates endisest ajast pärit. Näitu-
seks rukkist saame aru, see on leiawili,
aga odra ja segawilja wahekord — sellest
ei saa mina mitte aru. Mõisatöölise pere-
kond saab 5 puuda segawilja. Kuidas on
temal võimalik 5 puuda segawiljaga, mida
tarwitatakse harilikult sigade söötmiseks,
tarwilikku liha oma perekonna jaoks kätte
saada. Selle asemel on aga 35 puuda otre.
Meie ometi wiimasel ajal teame, et söögi-
wilja praegustes oludes ei ole soowitaw loo-
made toitmiseks tarwitada, sest see kõlbab
esimeses reas otse inimese toiduks. Kui
meie siin otse rukkist ja otre suurel määral
wõtame wiljapalgaks, siis on tahes ehk
tahtmata tööline sunnitud otsekohe otre ja
rukkid sigadele söötma. On ju arusaadaw,
et ta toitwam on, kui segawili, aga ta ei ole
ometi praeguses seisukorras, kus meil toidu-
wiljast — rukkist — puudus tuleb, mitte
lubataw. Siin peaks otre niipalju õieti
palgaks määratama, kui seda tingimata tar-
wis on selle perekonna otsekoheseks toit-
miseks, ja selle asemele määratama rohkem
segawilja sigadesöötmiseks. Praeguse toi-
duwilja wähesuse juures õige wahekord

oleks, — kas seda komisjonis arutatud
on, see ei ole mulle mitte tuttaw, — mina
wähemalt leian, et siin asi peaks muudetud
saama, et mõisatöölise perekond saab
15 puuda otre ja selle asemel 30—35 puuda
segawilja, sellest ma saan aru. Otrad olek-
sid määratud tangude jaoks, ja segawili —
seajahude jaoks umbes niipalju, et sellega
tarwilist osa liha saaks kaswatada. See on
üks asi. Teine asi: allpool punkt 10-das
kõneldakse 2 süllast puudest. Siin ei ole
mitte arusaadaw, missugune süld siin mõel-
dud on, kas jooksew, wõi kubiksüld. Kom-
misjoni aruandja wõib otsekohe selle peale
wastata. (Aruandja A. Schulbach: Jooksew
süld.) Süld wõib aga mitmekesine olla.
Teie teate, et linna tuuakse puid, mis on
18 tolli pikad, arsin pikad, on veel lühe-
maid jne. See peaks ikkagi selgemalt ära
õeldud saama. Siis wakamaa kohta on küll
all märkus, aga oleks wõinud parem tiinu
tarwitada, siin wõib ka segadus tulla. All
on küll märkus, et Tallinna wakamaa, aga
näituseks Lõuna Eestis, et teata paljudes
kohtades, mis tähendab Tallinna wakamaa,
kui suur Tallinna wakamaa on. Õieti oleks
siin ka pidanud tarwitama ülemaalist nime-
tust „tiin“, siis ei wõiks mitte arusaamatusi
ette tulla. (Rkl. M. Martna: Hektar peab
tulema.)

Rkl. M. Martna (sd.): Ma soowitan
selle paragrahwi juure täiendawat märkust
wõtta. Märkus 1 on õeldud, et põllutööli-
sele antaw korter peab wõimaldama pere-
konnaga töölisele vähemalt ühe toa. See
asi oli meie rühmas kõne all. Mina tahtsin
siia paragrahwi ette panna „wähemalt
2 tuba“; seltsimehed juhtisid tähelepanu
selle peale, et see praegusel ajal võimalik
ei ole. Ma saan ka praegu aru, et see
praegu wististe mitte võimalik ei ole, aga
ma soowitaksin sellekohast märkust siia
sisse panna sellepärast, et põllumehed teak-
sid, et nemad endid selleks ette walmistada
teaksid ja et meie siin juba ära määraksime,
et 1926 aastast peale peab niisugusele pere-
konnale 2-toaline korter antud saama. See
on 5 aasta pärast.

Austatud herrad, ma tean väga hästi,
et see seadus üheainsa aasta peale on mõel-
dud, aga kui meie tulewal wõi ületulewal
aastal tuleksime ja seda teile ütleksime,
siis teie wastaksite, meie ei teadnud. Selle-
pärast soowitaksin mina juba täna seda
märkust sisse võtta, et põllumehed seda
ette teaksid, ja et nad mitte sellega ennast
wabandada ei saaks, et nad ei teadnud ja
et nad 5 aasta jooksul korterid paremini

kohendada wõiksid. Mina juhin teie tähelpanu selle peale, et just korteriolud rahwakaswamise ja terveoleku peale väga suurt mõju awaldawad. Ka selle kohta on väga tähelpanu wäärt teadusmehed niisuguses arwamises, et rahwa elus korter kõigetähtsam on. Kui meie perekonnainimesed ühteainsasse tuppa kokku tuubime, siis igatahes ei awaldaks see meie rahwa ja meie üksikute inimeste terwise ja moraallilise kõrguse peale mitte head mõju. See mõjub halvasti. See on ükskõik missuguse teadusmehe raamatut lugeda, teie leiate, et see on õige. Meie praeguse moraallilise tasapinna langemise juures on just väga suurelt süüdi korteriolud. Neid peame meie parandama, mitte ainult linnas, waid ka maal. Linnas on see raskem parandada, kui maal. Maal ei tohiks see mitte nii raske olla, et sellele majale, kus sulane elab, üks tuba juureehitada. Minu lisandus oleks järgmine: „§ 13. juure märkus 4. 1926 a. peale peab palga- ja tööaja seadus määrama perekonnaga põllutöölisele, kes tööandja majas elab, korteri vähemalt kahe toaga“.

Aruandja A. Schulbach: Selles paragrahwis etteoodud natuuras antawad palganormid ei ole wälja töötatud töökaitse komisjonis, waid need määrad on alguse saanud ministeeriumide wahelises komisjonis, millest osa wõtsid: töö- ja hoolekandeminister herra Einbund, põllutöömistri abi herra dr. Raamot ja mõned teised ametkondade esitajad. Seal wõeti arwesse minewal aastal natuuras maksetawad palganormid üle terve maa ja püüti nendest wõtta keskmine norm. Töökaitse komisjon ainult kalkuleeris järele neid palganormisid. Sellepärast peaksid nad wastuwõetawad olema. Muidugi mõista, pahemalt poolt tehakse ettepanekuid neid igatepidi suurendada, paremalt poolt aga — vähendada. Ma arwan, et meil tuleks need komisjoni poolt ettepanud keskmised normid wastu wõtta. Juhin selle peale pahema poole tähelpanu, et need siin alammäärad on, üle selle maksimine ei ole keelatud.

Siis on rhs. Keerdo poolt ette pandud märkus 2 wälja jätta. See märkus näeb aga ette ära väga tarwilist asjaolu, nimelt seda, kui tööandjal wõimalik ei ole teatawaid aineid anda, mis siis saab? Wõidakse muidugi öelda, et wõib osta, aga kui osta ei saa? Peab ette nähtud olema, kuidas teatud juhtumistel toimetada ja sellepärast ei saa minu arwates märkus 2 wälja jätta.

Edasi pani rhs. Keerdo paranduse ette, et maa haritakse tööandja kulul. Selle

kohta pean ma tähendama, et meie oleme wastu wõtnud § 8., milles ära nähakse, et töölisel, kellel oma majapidamine, saawad 12 päewa aastas selle majapidamise korrashoidmiseks ja tööandja poolt antakse hobune tasuta selle majapidamise kordaseadmiseks. Sellepärast on selle märkuse sissewõtmine täiesti üleliigne.

Edasi tegi rkl. Martna ettepaneku sisse wõtta märkust, et 1926 a. peale peab palga ja tööaja seadus määrama perekonnaga põllutöölisele, kes tööandja majas elab, korteri vähemalt kahe toaga. Käesolew seadus kaotab maksuwuse 1. maist 1922 a. Sellepärast ei ole mingisugust mõtet seda märkust selle paragrahwi juure sisse wõtta ja rhs. Martna wõib seda märkust teise seaduse arutamise juures, mis põllutööliste palgaolusid käsitab, ette tuua; siin aga ei ole tal mingisugust otstarbet. Sellepärast ei saa mina nende parandustega mitte ühineda. Et aga arusaamatusi ära hoida, mille peale rhs. Arro siin tähendas, palun p. 10—2 sülla ja 5 sülla puude asemel lugeda 2 ja 5 jookswat sülda.

Juhataja O. Strandman: Sisse on tulnud järgmised parandused: rkl. Keerdo poolt terve rida parandusi arwudes; need loen ma ette, kui ma parandused hääletamisele panen. Siis on sellesama rkl. poolt parandus tehtud § 13. juure wõtta järgmine märkus: „Selles paragrahwis tähendatud maa haritakse tööandja kulul ja ajaga, wili jahwatatakse tööandja kulul“. Sama rkl. poolt on tulnud weel kolmas parandus, et § 13 teist märkust wälja jätta. Siis on rkl. Martna poolt ettepanek tehtud, mis selles seisab, et sellele paragrahwile märkus 4. saaks juure wõetud. See parandus käib järgmiselt: „§ 13. märkus 4. 1926 a. peale peab palga- ja tööaja seadus määrama perekonnaga põllutöölisele, kes tööandja majas elab, korteri vähemalt kahe toaga“. Siis on rkl. herra Saul'i poolt ettepanek tehtud „§ 13 tööliste palga kohta komisjoni tagasi saata ja § 17 tasakaalu wiia“. Lõpuks on rkl. Arro poolt ettepanekud jälle üksikute arwude kohta, kusjuures need arwud üksikult hääletamisele tulewad. Nende paranduste ettelugemist ei nõuta. Ma panen kõige pealt hääletamisele herra Saul'i ettepaneku, kui kõige kaugemale ulatawama. Kui see wastu wõetakse, siis jääwad teised ettepanekud ära. Selle ettepaneku hääletamisele panek on meie kodukorra § 52 ette nähtud. (Hääletatakse.) Palun sekretääri hääled ära lugeda. Ma palun uuesti hääletada. (Hääletatakse ja

loetakse hääli.) See ettepanek on 32 häälega 20 vastu tagasilükatud. Ma panen nüüd hääletamisele selle paragrahwi kohta käiwad üksikud arwud. Punkt 1. rukki arwu kohta on rkl. Keerdo poolt ette pandud 45 pd. asemel 55 puuda wõtta. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Sama rkl. poolt on ette pandud 35 puuda otrade asemel 40 puuda wõtta. Sellesama p. 2 kohta on rkl. Arro poolt ette pandud 15 puuda otre wõtta. Ma panen kõige pealt hääletamisele rkl. Keerdo ettepaneku „35 puuda asemel wõtta 40 puuda“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis on rkl. herra Arro poolt ette pandud 35 pd. asemel wõtta 15 puuda otre. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmine punkt on p. 3. Kommisjoni ettepanek on 3 puuda nisu, rkl. herra Keerdo paneb ette 5 puuda. Palun neid, kes ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on rkl. Keerdo ettepanek tagasi lükatud. Punkt 4. redaktsioon on 2 puuda herneid. Rkl. herra Keerdo paneb ette wõtta 3 puuda herneid. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Punkt 5. kohta on rkl. Arro poolt 5 puuda segawilja asemel wõtta 25 puuda. See ettepanek kukub iseenesest ära. Punkt 6. kohta on rkl. Keerdo ette pannud 120 puuda kartulite asemel wõtta 180 puuda, ja ühe wakamaa kartulimaad asemel wõtta 1½ wakamaad kartulimaad. Palun neid, kes herra Keerdo ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmise punkt 7. kohta on rkl. Keerdo poolt ettepanek tehtud 730 toobi rõõsapiima asemel wõtta 912 toopi rõõska piima. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis on rkl. Keerdo poolt p. 8. kohta parandus tehtud, nimelt, peale sõnade „prii karjamaa“ juure lisada... Ma ei saa sellest aru, herra Keerdo. (Rkl. P. Keerdo seletab juhatajale parandust. Wahelhüüe paremalt poolt: Prii kari kah!) Juure lisada sõnad „ja ruumid“. Siis palun neid, kes selle poolt

on, et juure lisataks sõnad „ja ruumid“, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud. Aga et kindel olla, palun hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) Wastu ei ole keegi. Sellega on see parandus wastu wõetud. (Wahelhüüe paremalt poolt: Nii lahendatakse korterikriisi.) Palun rahu! Siis on p. 9 kohta rkl. Keerdo järgmise paranduse teinud, nimelt: „pool wakamaad aia- ja niisama palju linamaad“ asemele wõtta „üks wakamaa aia- jne.“ Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis p. 10 kohta paneb rkl. Keerdo ette 2 sülla asemel wõtta 3 sülda ja rkl. Arro paneb ette siia juurde lisada 2 sülda arsinapuid. Panen kõigeasiteks hääletamisele rkl. Arro paranduse, nii et kui see wastu wõetakse, rkl. Keerdo paranduse hääletamisel tuleb arwata 3 sülda arsinapuid. Palun neid, kes rkl. Arro paranduse poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on rkl. Arro parandus wastu wõetud. Siis ma panen hääletamisele rkl. Keerdo paranduse, wõtta 2 sülla asemel 3 sülda, nüüd juba arsinapuid. Palun neid, kes rkl. Keerdo paranduse poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis on p. 11 juure rkl. Keerdo poolt parandus tehtud 10.000 marga asemel lugeda 30.000 marka ja 20 naela petrooleumi asemel 1 pd. 20 n. Palun neid, kes selle poolt on, et 10.000 marga asemel lugeda 30.000 marka, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Siis palun neid, kes selle poolt on, et 20 n. petrooleumi asemel lugeda 1 pd. 20 n. petrooleumi, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis on rkl. Keerdo ettepaneku teinud sellest paragrahwist wälja jätta märkus 2. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis on rkl. Keerdo ettepaneku teinud § 13. juure wõtta järgmine märkus: „Selles paragrahwis tähendatud maa haritakse tööandja kulul ja ajaga, wili jahwatatakse tööandja kulul“. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Siis on veel ettepanek tehtud rkl. herra Martna poolt. Ma arwan, et Riigikogu liigetel see ettepanek selge on, siis ma seda enam ette ei kannan. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasilükatud. Ma panen siis nüüd terve § 13 hääletamisele nende muudatustega, mis hääletamisel on tekkinud. Palun neid, kes § 13 wastu võtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on § 13 vastu võetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 14. Palgamaksimise suhtes jagunewad töölised töowõime järele 3 kategooriasse.

I kategooria — täistööjõulised 18—55 aastani,

II kategooria — alaealised 16—18 aastani ja wanad 55—60 aastani,

III kategooria lapsealised 12—16 aastani ja wanad üle 60 aastani.

Märkus. Alaealised ja wanad (II kategooria) kui nad sama palju tööd teewad kui I kategooria töölised, saavad esimese kategooria töölise palga.

Rkl. O. Liigand (rhw.): Selle § 14 märkuses on tähendatud, et alaealised ja wanad, kui nad sama palju tööd teewad, kui I kategooria töölised, saavad I kategooria töölise palga. Mulle näib, et see sõna „sama palju“ väga ebamäärane, umbmäärane määramata suurus on. Millega tahtakse seda paljust siis kindlaks määrata? See annab põhjust ainult isiklisteks nägemisteks, sennikaua kui meil aparati ei ole, millega seda töösuurust võiks ära määrata. Siis tuleks tööandjal juba töölise palkamise juures silmas pidada, kui palju ta tööd teeb. Aga kuidas võib tööandja aasta alguses, palkamise juures, ette ära teada, kas alaealine või wana niisama palju tööd teeb, kui I kategooria täisealine tööline, keda ta ka palganud on. Mina paneks ette neil põhjustel seda märkust § 14. hoopis välja jätta.

Rkl. J. Piiskar (is.): Selles paragrahwis on töölised liigitatud oma tööjõu poolest 3 kategooriasse. Alamkategooria algab 12 a. peale, kuid seal ei ole mitte selgesti näha, kas alla 12 a. lapsi võib tarwitada wõõras majapidamises palgalises töös, või ei. Ehk nad käiwad veel mõne lisakategooria alla, mis palgaseadusest välja jäetud on, nii et neid siiski eksploateerida võib väljaspool igasugust kitsendust. Et paragrahw selgem oleks, teen ettepaneku seda täiendada, nii et oleks otse öeldud, et

alla 12 a. lastetöö on majapidamises keelatud palgalise tööjõuna. Siin kategooriates tähendatud 12—16 a. ei ole ka põllutöölised, waid on lapsed, kellel ülesandeks ennast elule ette walmistada, koolis käia ja kes selles arenemise järgus olles ka ei wõi olla korralised töölised samasugustes tingimistes, nagu seda täisealised töölised suudawad olla. Selles mõttes on üldine püüe igalpool, et lapsed mitte selles eas, kus nad koolis peawad käima odawa tööjõuna välja ei kurnataks ja sellepärast teen ettepaneku selle II märkuse juures üles võtta, et III järgu töölisi, nimelt alaealisi, võib tarwitada ainult karjasteks ja abiks kergema töö juure, kusjuures nende tööpäew üle 6 tunni ei tohi kesta ja koolisunduse alla kuuluwate alaealiste tööjõudu võib tarwitada koolitöö waheajal. See määrus on juba küll ühes teises määruses ülewal, aga et see määrus puht kooliküsimust käsitab, siis ei tarwitse ta mitte nii hästi töölitele kui ka tööandjatele tutaw olla ja ei ole ülearune seda osa määrusest siin korrata.

Rkl. E. Birkenberg (põl.-k.): Mina mõtlen, et see paragrahw on täitsa ebamäärane, kuna seal töölise liigitustel käidakse aastate järele ja mitte töö-õskuse ja wiljakuse järele. Selle paragrahwi kokkuseadja on isegi selle aluse juures kahtlema hakanud, kui ta siin märkuses ütleb, et madalama kategooria töölised saavad sama palga sel korral, kui suudawad kõrgema kategooria töö ära teha. Kui meie tegelikus elus tahaksime teada saada, missugune on töö kohus I, II ja III kategooria järele, siis on meil täitsa wõimatu kindlaks teha, kuhu kategooriasse tööline õieti kuuluma peab. Wõtame näituseks kaks ühe kategooria töölise. Tööd wõrreldes selgub, et üks nendest suudab hoopis vähem tööd teha kui teine. Kui meie nüüd aastad aluseks wõtame, siis ei saa meie mitte õiget töölise wäärtust kätte. Ma leian, et paragrahw sel kujul, nagu ta üles wõetud, ei ütle mitte midagi. Kuid siin on selle asemel § 22, mis räägib töörohkest normaal tööpäewas, mida välja arwatakse ilmasõjaeelse töowiljakuse järele. Selle paragrahwi põhimõtte järele wõidaks väga hästi töö-kategooriaid välja arwata. Panen ette § 14 välja jätta.

Aruandja A. Schulbach: Rkl. Liigand on ettepaneku teinud siin paragrahwi juurest märkust välja jätta. See märkus olewat natukene ebamäärane. Ma pean tähelepanu selle peale juhtima, et möödalinud aastal igalpool kohtade peal

wõeti sisse sunduslikkudes määrustes tööjõudude jagamine. Siis oli kohtade peal tõepoolest selle järele tarwidus, et need naistööliselised, kes tööjõu poolest meestöölistele wastawad, wõisid nõuda niisama palju palka kui meestööjõud. On õige, et peab palga kindlaksmääramisega enne kokku leppima. Kui naistööline suudab selgeks teha, et ta niisama palju tööd teeb, kui meestööline, siis ütleb see märkus, et naistöölisel on õigus sama suur palka nõuda kui meestööline saab, kui aga naistööline seda selgeks teha ei suuda, siis muidugi — nähtawasti kohtade peal ollakse arwamisel, et sel juhtumisel wõiwad naistööliselised ja nõrgema kategooria töölised seda selgeks teha — ei ole see märkus ülearune. Herra Birkenberg tähendas, et see paragrahw on ebamäärane ja wõiks teda § 22 kokkukõllasse wiia. § 22 wõeti komisjonis herra Birkenberg'i ettepanekul wastu kokkukõllas § 14. Ennesõjaaegse töowiljakuse kohta peab tähendama, et ta mitte ühesuurune ei olnud, waid täisjõuliste tööliste kohta suurem oli, kui laste kohta, nii et selles mõttes § 14 täiendab ainult § 22, nemad ei käi üksteise wastu ja sellepärast minu arwates ei ole wõimalik § 14 ega ka selle märkust wälja jätta. Rkl. Piiskar on teinud paranduse, mis käsitab laste ja alaealiste töökeeldu. See parandus on iseenesest wastu wõetud põllutööliste palgaolu korralduse seaduses, mis Riigikogus arutusel, kuid see seadus ei maksa veel. Ja sellest wälja minnes oleks seda parandust siin kibedasti tarwis, kuid et rkl. Piiskar ühtlasi on sinna sisse wõtnud märkuse, et töö ei tohi mitte üle 6 tunni kesta, ei saa selle märkusega ühineda, ja herra Piiskar lubab wast, et need sõnad eraldi hääletatakse.

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma palun seda lauset, mille peale komisjoni aruandja tähelepanu juhtis, eraldi hääletada.

Juhataja O. Strandman: Rkl. herra Liigand tegi ettepaneku § 14-da märkust wälja jätta, herra Piiskar paneb ette sellele paragrahwile juure wõtta märkus II, mis järgmiselt kõlab: „Alla 12. a. laste töö on wõõras majapidamises keelatud.

III kategooria põllutöölisi (alaealisi) wõib tarwitada ainult kergemate tööde jaoks ja karjasteks. Nende tööpäew ei tohi olla üle 6 tunni. Koolisunduse alla kuulawate alaealiste tööjõudu wõib tarwitada ainult koolitöö waheajal“.

Lauset „nende tööpäew ei tohi olla üle 6 tunni“ palus herra Piiskar eraldi hääletada. Herra Birkenberg'i poolt on ettepa-

nek tehtud seda paragrahwile wälja jätta. Kõige pealt panem ma herra Liigand'i poolt tehtud ettepaneku hääletamisele, § 14 juures olewat märkust wälja jätta. (Hääletatakse.) See ettepanek on tagasi lükatud. Panem herra Piiskar'i poolt ettepanud märkuse hääletamisele, kuid esialgul ilma ülemal äratähendatud lausete. (Hääletatakse.) Nähtawast enamuslega on see ettepanek wastu wõetud. Kas soowitakse hääle äralugemist? Ei soowita, siis panem ma herra Piiskar'i poolt ettepanud märkusesäraeraldatud lause hääletamisele, mis järgmiselt käib: „Nende tööpäew ei tohi olla üle 6 tunni“. (Hääletatakse.) Nähtawast enamuslega on see tagasi lükatud. Sellega on § 14 märkus I sisse jäänud ja märkus II juure lisatud, millest wälja jäi lause, mis praegu tagasi lükatud. Panem § 14 sel kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on see paragrahw hääle enamuslega wastu wõetud. Sellega langeb herra Birkenberg'i ettepanek iseenesest wälja.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 15. § 13. ettenähtud palgamäär on arwatud täistööjõuliste (I kategooria) meestööliste kohta. II kategooria tööline saab 75% I kategooria tööliste palgast. III kategooria tööline saab 50% I kategooria tööliste palgast. Naistööliste palga alammäär on 75% wastawa kategooria meestööliste palgast.

Märkus 1. Korteri, küte ja walgustus, kui ka lehma ja lamba pidamiseks antaw natura ei kuulu naistöölistele palga wäljamaksmise juures jagamise alla.

Märkus 2. Naistööliselised peawad saama meestöölistega ühesuguse palga, kui nemad wastawatesse kategooriatesse kuulawate meestöölistega ühepalju tööd teewad.

Märkus 3. Neile, kelle amet erioskust ja osawust tarwitab (sepp, masinist, karjarawitseja, aednik, puusepp ja meier jne.) maksetakse lisatasu 10—25% suuruses kogupalgast kokkuleppe järele.

Märkus 4. Märkus 3 lisatasu arwatakse toiduainete wäärtuse ja rahapalga summast.

Rkl. L. Johanson (sd.): Kui selles paragrahwis ülesloetud protsentid wõrrelda eelmistes paragrahwides äratähendatud aastaarwudega, siis paistab see wahekind liig õigluseta olewat. Nii on siis III kategooria s. t. 16 a. meestööliste palk, kellele on määratud needsamad töötingimised ja seesama tööpäew, 50% madalam, kui

I kategooria töölistel. 16. aastaseid maatöölisi tarvitatakse täistööjõuna ja nõnda on see jagamine õigluseta. Veel vähem õiglane näib see paragrahw olevat, kui meie vaatleme naisterahwaste palku. 18 a. naistöoline saaks $\frac{1}{10}$ I kategooria palgast, 16 a. saaks $\frac{3}{8}$ sellest palgast. Niisugust wahet aga nende töö wahel ei ole. Tõesti on siin ka üles wõetud märkus, ühel wõi teisel puhul wõib ka naisterahwas täistööjõulise palka saada, kuid see on ainult waga soow, mida meie molokaanid, kes nähtawasti oma ülesandeks on teinud alaealiste tööjõu tarwitamisel tegelikku tööjõudu mitte tähele panna, kunagi tähele ei pane. Nende seas ei ole inimesi, kes hindaksid inimest tema wõimise järele sel korral, kui seadus neile wõimalust annab tema tööjõudu eksploateerida. (Rkl. J. Hünerson räägib midagi wahela.) Asjata on teiega waielda. Ma teen ettepaneku selles paragrahwis 75% asemele wõtta 85% ja 50% asemele 70%. Loodan, et see ettepanek keskerakonnale wastuwõetaw wõiks olla, sest need määrad on wäga mõõdukad.

Rkl. P. Keerdo (is.): Ma teeks selle paragrahwi juure järgmise uue paranduse: § 15. teises reas wõtta 75% asemel 90%, kolmandas reas 50% asemel 75% ja neljandas reas 75% asemel 90%.

Aruandja A. Schulbach: Ma palun komisjoni poolt ettepanek arwud wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Rkl. herra Johanson on järgmise ettepaneku teinud: 75% asemel wõtta 85% ja 50% asemel wõtta 70%.

Herra Keerdo on ettepaneku teinud teises reas wõtta 75% asemel 90%, kolmandas reas 50% asemel 75% ja neljandas reas 75% asemel 90%.

Panen kõige pealt hääletamisele rkl. Johanson'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasilükatud. Nüüd panen ma hääletamisele rkl. Keerdo ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasilükatud. Panen § 15. hääletamisele sel kujul, nagu ta komisjoni aruandja poolt on ette pandud. (Hääletatakse.) Nähtawa häälteenamusega on see paragrahw wastu wõetud.

Aruandja A. Schulbach: Ma palun komisjoni nimel §§ 16, 17 järjekorras ümber wahetada, tähendab, § 17 ennem wõtta kui 16. (Loeb): § 16. Tööandja söögil

olewa aasta meestöölise palgaalammäär aasta kohta on: ülikonnatais willast riiet, 2 wahetust pesu, kindad, sokid, üks paar säärega töösaapaid (naistöölisele poolsaapad), pastlad tarwiduse järele ja rahapalka 12.000 marka.

Tööriided on tööandja poolt.

Aasta naistöölise palgaalammäär on naturaas seesama, mis meestöölisel ja rahapalk nii, nagu § 13 ettenähtud wastawalt § 15 nõuetele.

Rkl. L. Johanson (sd.): Selle paragrahwi kokkuseadmise juures on nähtawasti mõõduandwaks peetud neid palku, millega üleminewal suwel, kui ka osalt läinud suwel, wõis palgata Pääsküla wangilaagri põhjaarmeelasi, see tähendab, neile lubatakse ainult söök ja kõigetarwilisemad riided. See paragrahw käib peaaesjalikult ainult talutöölise kohta, sulaste kohta, kes ikka on tööandja käest saanud söögi ja peale selle weel on peetud wõimalikuks talle anda 1 ülikond, muidugi õmblemata, 2 wahetust pesu, millega ta aasta otsa peaks läbi saama, kindad, sokid, 1 paar säärega saapaid, naistöölisele poolsaapaid ja pastlaid ja rahapalka 12.000 marka. See rahapalk on nii suur, et ta sellega wõiks enesele osta tubakat ja lasta oma riide ära õmmelda. Kui sellel töölisel aga on perekond olemas, siis ei ole temal mitte wõimalik oma perekonda toita ja ta peab oma lapsed, kui nad kas wõi 2. aastased on, kerjama saatma wõi kogukonna hoole alla andma. Mingit wõimalust oma perekonda ülewal pidada temale selle paragrahwi järele ei ole antud. Talusulased on surutud niisugusesse äärmisse seisukorda, millesse wõidakse suruda ainult wangisid, kelle töö on orjatöö, aga mitte wabalepingu põhjal tehtaw töö. See palk, mis ma siin ette kandsin, on ette nähtud aastatöölisele. Meie suwitöölised kaubeldakse aga 4—5 kuu peale ja muidugi saawad nemad sellest palgast ainult wastawa osa. Siit meie näeme nüüd missugusesse seisukorda meie põllutöölised tahetakse paigutada. Ma leiain, et see seadus peaks ka ära määrama wäikepõllupidamises tarwitatawa tööjõu palgatingimised. § 16 seda mitte ei tee, sellepärast panen mina ette wastu wõtta järgmised palgamiinimumid, mis on kokku seatud praegumaksetawa palga järele ja need oleks järgmised: „Tööandja söögil olewate põllutöölise palga alammäärad on:

1) aastatöölisel: a) meestöölisel aasta kohta: rahapalka 12.000 marka, 15 puuda rukkid, 8 puuda otre, 30 puuda kartulid,

2 puuda sealih, ülikonnatäis willast riid, ülikonnatäis poolwillast riid, 3 wahetust linast pesu, paar säärega töösaapaid, kindad, 3 paari sokke ja pastlaid tarwiduse järele; b) naistöölisel aasta kohta: rahapalka 10.000 marka, 12 puuda rukkid, 6 puuda otre, 30 puuda kartulid, 1 puud sealih, ülikonnatäis willast riid, ülikonnatäis poolwillast riid, 3 wahetust linast pesu, paar poolsaapaid, 3 paari sukki, kindad ja pastlaid tarwiduse järele.

2) Suwitöölistel: a) meestöölisel kuus: rahapalka 1.200 m., 2 puuda rukkid, 1 puud otre, 6 puuda kartulid ja 10 naela sealih. Peale selle saab suwiline oma teenistusaja kohta ülikonnatäis willast riid, 2 wahetust linast pesu, paar säärega töösaapaid, 2 paari sukke ja pastlaid tarwiduse järele, b) naistöölisel kuus: rahapalka 1.000 marka, 1 puud rukkid, 1 puud otre, 3 puuda kartulid ja 5 naela sealih. Peale selle saab ta oma teenistusaja kohta: ülikonnatäis willast riid, ülikonnatäis linast riid, 3 wahetust linast pesu, paar poolsaapaid, 2 paari sukke ja pastlaid tarwiduse järele.

3) Karjusel kuus: Rahapalka 800 marka, 2 puuda rukkid, 1 puud otre, 3 puuda kartulid ja 5 naela sealih. Peale selle saab ta oma teenistusaja kohta: ülikonnatäis willast riid, 3 wahetust linast pesu, paar saapaid, 2 paari sukke ja pastlaid tarwiduse järele.

Märkus: Tööandja söögil olewatel põllutöölistel on tööriided tööandja poolt."

See on see miinimum, millega inimene omal ja oma perekonnal elu sees wõib hoida, ja kui teie nüüd seda eitama hakkate, siis teie annate tunnistust oma arusaamisest ja asute sel seisukohal, nagu ma tähendasin, millel asutakse Gruusias. (Rkl. J. Hünerson kohalt: See on laiskuse kultuur, mis teie soowitate!)

Rkl. E. Birkenberg (põl.-k.): Mina arwan, et see ebamäärane on, mis räägitakse selles paragrahwis tööriidetest, et tööriided peawad tööriidetele tööandja poolt antud olema. Kujutage ette niisugune juhtumine, kus tööline läheb enne tööaja lõppu ära ja siis peab ta muidugi riided peremehele tagasi andma. Õnnetuseks ei ole aga mitte inimeste kasv ühesugune. Eelmine, kes ära läks, oli, wõib olla, suurema kasvuga kui järeltulija, ehk jälle wastupidi ja riided peawad nendele wastawa suurusega olema. Kui nüüd äramineja õige suur oli, ja riided wõimalikult tema keha järele tehtud on, ja tema asemele tuli väikene, mis peab siis nende riidetega tegema? Ku-

jutage ette töökuube, mille warrukad üle käte ulatawad ja püksisääri kuhugi mahutada ei ole, ehk kui jälle wastupidi wõttes warrukad ainult küünarnukini ja püksid põlweni ulatawad. Mis on üleüldse selle all mõeldud, et tööriided peawad tööandja poolt olema? Komisjonis oli see küsimus ka arutuse all ja seal tuldi koguni arwamisega esile, et tööline wõiks töö juures peremehe wanu riideid kanda. Mina arwan, et meie tööline ei ole niisuguses seisukorras, et ta peremehe wanu riideid kandma peab. Kui meil aga seaduses tööriidetele peremehe poolt kahe ülikonna andmine ette on nähtud, siis on loomulik, et ajajooksul üks ülikond ära kantakse ja wanemaks tööriideks muutub, kuna teine uus oleks. Sellepärast leian mina, et täiesti üleiarune on § 16 märkust sisse wõtta, et tööriided olgu tööandja poolt, ja teen ettepaneku seda lõiget wälja jätta.

Aruandja A. Schulbach: Herra Johanson'i poolt ettepanud parandused olid osalt ka komisjonis arutusel ja komisjon ei ole saanud nendega mitte nõus olla. Samuti on tööriidete küsimus komisjonis arutusel olnud ja komisjon pole sugugi öelda tahtnud, et need tööriided just kõigeuema moe järele peaksid olema, waid on ainult sellega seda tahtnud awaldada, et tööriidetele rahapalka tööriidete ostmiseks mitte ei jätku, kuna peremehel neid kergem oleks muretseda. Sellepärast on komisjon selle II lõike siia sisse wõtnud, ja ma palun seda wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Selle paragrahwiga kohta on järgmised ettepanekud tulnud: Rkl. Johanson'i poolt järgmine parandus: „Teen ettepaneku § 17 s. o. praegu § 16 — järgmiselt redigeerituna wastu wõtta: § 16. Tööandja söögil olewate põllutöölise palga alammäärad on:

1) Aastatöölistel: a) meestöölisel aasta kohta: Rahapalka 12.000 marka, 15 puuda rukkid, 8 puuda otre, 30 puuda kartulid, 2 puuda sealih, ülikonnatäis willast riid, ülikonnatäis poolwillast riid, 3 wahetust linast pesu, paar säärega töösaapaid, kindad, 3 paari sokke ja pastlaid tarwiduse järele; b) naistöölisel aasta kohta: Rahapalk 10.000 marka, 12 puuda rukkid, 6 puuda otre, 30 puuda kartulid, 1 puud sealih, ülikonnatäis willast riid, ülikonnatäis poolwillast riid, 3 wahetust linast pesu, paar poolsaapaid, 3 paari sukke, kindad ja pastlaid tarwiduse järele.

2) Suwilistel: a) meestöölisel kuus: Rahapalka 1.200 m., 2 puuda rukkid, 1 puud

otre, 6 puuda kartulid ja 10 naela sealiha. Peale selle saab suwiline oma teenistusaaja kohta ülikonnatais willast riidet, 2 wahetust linast pesu, paar säärega töösaapaid, 2 paari sokke ja pastlaid tarwiduse järele. b) Naistöölisel kuus: Rahapalka 1.000 marka, 1 puud rukkid, 1 puud otre, 3 puuda kartulid ja 5 naela sealiha. Peale selle saab ta oma teenistusaaja kohta: Ülikonnatais willast riidet, ülikonnatais linast riidet, 3 wahetust linast pesu, paar poolsaapaid, 2 paari sokke ja pastlaid tarwiduse järele.

3) Karjusel kuus: Rahapalka 800 marka, 2 puuda rukkid, 1 puud otre, 3 puuda kartulid ja 5 naela sealiha. Peale selle saab ta oma teenistusaaja kohta: Ülikonnatais willast riidet, 3 wahetust linast pesu, paar saapaid, 2 paari sukke ja pastlaid tarwiduse järele.

Märkus. Tööandja söögil olewatel põllutöölistel on tööriided tööandja poolt“.

Siis on herra Birkenberg'i poolt ettepanek tehtud § 16. wälja jätta teine lõige: „Tööriided on tööandja poolt“. Kuna see märkus ka rkl. Johanson'i poolt ettepanud redaktsioonis ette tuleb, siis panen ma kõige pealt herra Johanson'i ettepaneku ilma selle märkuseta hääletamisele ja peale selle, kui see on otsustatud, panen riiete küsimuse ja, kui tarwis peaks olema, siis komisjoni ettepaneku hääletamisele. Palun neid, kes on rkl. Johanson'i ettepaneku poolt, peale wiimase märkuse, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtaw enamuse on wastu. Sellega on rkl. Johanson'i ettepaneku I pool tagasi lükatud. Nüüd panen hääletamisele rkl. Birkenberg'i ettepaneku — selle paragrahwi II lõige, s. o. „tööriided on tööandja poolt“ wälja jätta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Nüüd panen § 16 komisjoni poolt ettepanud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on mõned üksikud hääled, poolt on ka wäga wähe hääletatud, nii et raske otsustada. Palun uuesti hääletada. (Hääletatakse.) Teistkordsel hääletamisel, on suurem enamuse poolt ja § 16 on komisjoni redaktsioonis wastu wõetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 17. Lühemaks ajaks kui aastaks palgatud põllutööliste palka arwatakse töötundide järele. Töötunni tasu wäljaarwamiseks jagatakse aasta palgasumma (natuura wäärtus ja raha) aasta töötundide arwu peale.

(Hääletamisel wõetakse § 17 wastu.)

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 18. Selles peatükis käsitatud palgaalamäärad maksawad kõikide põllutöölise töölepingute kohta, lepingu tegemise aja peale waatamata.

(Hääletamisel wõetakse § 18 wastu.)

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 19. Kõik enne selle seaduse wäljakulutamist tehtud põllutöölise teenistuslepingud tunnistatakse maksusetaks osades, milles nad käesolewa seadusega kokkukõlas ei ole, wõi täielikult kui üks pool seda kahe nädala jooksul pärast seaduse wäljakulutamist nõuab.

(Hääletamisel wõetakse § 19 wastu.)

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 20. Palka on tööandja kohustatud maksma lühema aja tööliste kord kuus, aastatöölisele vähemalt 4 korda aastas iga kolme kuu tagant, kusjuures vähemalt pool osa moonawiljast iga kuu algusel ette maksta tuleb.

(Hääletamisel wõetakse § 20 wastu.)

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 21. Töölise ilma wabandawa põhjusega töölt äraoleku aja eest arwatakse äraoldaw ajale wastaw osa palgast maha.

Märkus. Omawalitsuse asutuste tööst osawõtmise tõttu, kui selleks ametlik kutse oli, palgast maha ei arwata, kui nad wastawast asutusest tasu ei saa.

(Hääletamisel wõetakse § 21 wastu.)

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 22. Täistööjõuliste töörohkest normaal-tööpäewa kohta arwatakse ilmasõjaeelse töowiljakuse järele.

Rkl. J. Piiskar (is.): See on paragrahw, mida paremalt poolt igal wõimalikul ja wõimatul juhtumisel jälle uuesti ette tuuakse, et seda õnnist eelsõjaaegset aega ja selle aja töowiljakust kätte saada. Herra Birkenberg, kui ma ei eksi, rõhutas, et see olewat see õnnis paragrahw, mis tuleb wastu wõtta, ja mõned teised selle asemel wälja jätta. Kuid see on paragrahw, mis on ainult tüliõunaks ja mis iseenesest midagi ei sisalda, ehk kui ta midagi sisaldab, siis ainult seda, et ta tööandja käes saab äärmiseks abinõuks, mille abil wõib töölis

sundida oma käpa alla ja temaga teha, mida üleüldse heaks arwatakse. Kõige pealt ei saa, kuigi tööpäew pikaks on wenitatud, seda arwesse wõtta, mis enne sõjaaega oli, kus tööpäew koidust ehani kestis, ning sagedasti pool ööd abiks wõeti. Teie tahate praeguse tööpäewa kestes, kus tööpäew ikkagi ühe tunnigi wõrra lühemaks on jäänud, seda töowiljakust kätte saada, mis enne sõda oli. Selle paragrahwi ühes reas räägite teie töörohkusest ja teises reas töowiljakust. Kuidas saab töörohkust ja töowiljakust wõrrelda? Need on kaks isesugust mõistet. Kuidas saate teie neid ühes ja sellesamas paragrahwis käsitada?

Siis edasi. Põllumehed kaebawad ise alati, et neil ei olla korralikka tööriistu, ei saada wäljamaalt uusi kätte ja wanad on lagunened. Ja nüüd tahate sellesama lagunened masinaga, kui sellele weel niisama lagunened hobune ette tuleb, niisama palju ära teha normeeritud tööaja kestes kui tehti siis, kui masin korras oli ja kui hobused korras olid. Kuidas see siis lõppude lõpuks läbiwiidaw on? Awaneb wõimalus öelda, et terwes Eestis ei ole ühtegi töölist, kes niipalju tööd suudaks ära teha praegusel ajal, kui enne sõda tehti, keegi ei ole täispalga wäärt. Ja kes on siis see, kes seda tööd hindab ja ütleb, et nüüd niipalju tööd ära tehtud, kui enne sõda tehti? Selleks ei ole mingisugust asutust näidatud. Peremees ütleb, et temal oli enne sõda poiss, kes nii ja niipalju tööd ära tegi. Poiss ütleb, et tema on enne sõda 10 aastat teeninud ja on alati niisama palju tööd teinud kui praegu. Üks ei anna teisele järele. Missugune on siis lahendamise tee? Näidake üks paragrahwi, mille alla tahate seda wiia. Isegi see, kui palju keskmine inimene oma ülewalpidamiseks toiduaineid ära tarwitab, mis arstliselt mitmedkümmend korrad wälja rehkendatud on, isegi see oli teile nii keeruline asi, et **tast jagu ei saanud**. Teie nähtawasti oskate rehkendada toiduüksusi ainult siis, kui asi ülikoolidesse puutub, kuid igasuguste teiste üksuste wäljaarwamine käib teil nähtawasti üle jõu. Neid üksusi isegi palganatuura üksustena ei pea teie sellepärast mitte wastuwõetawaks, waid leiate, et peab ühel peremehel, nagu herra Kerem üles, 3 sekretääri olema, kes neid norme wälja arwab. Nüüd toote aga weel keerulisema küsimuse ette ja ma tahaksin küsida herra Kerem'i ja teiste lugupeetud põllumeeste käest — mitu sekretääri teil siis selle normi wäljaarwamiseks peab olema?

Waadake, asi on nii, et teie wäga hästi teate, et teil sekretääri üleüldse waja ei ole sel lihtsal põhjusel, et palgamaksjad wõiwad öelda, et nad ei maksa, sest tööd ei ole mitte nii palju tehtud kui tarwis ja töölistel omalt poolt ei ole midagi ette tuua, mis neid maksma sunniks. Muil kordadel tulete teie alati paragrahwidega, kuid nüüd just tulete sellega, et ei ole kusagil paragrahwi, mis ära näitaks, kui palju üks ehk teine tööline ühel wõi teisel korral enne sõjaaega tööd tegi. Tuleb wälja, et meil palju kergemaltki saadawaid arwustiku andmeid ei ole, et meie elame arwustiku lagedal maal, nagu seda ainult Aafrika metsrahwaste juures leida on, kus mingisugust arwustikku ei ole. Teie tulete siin ennesõjaaegse töowiljakusega, see on ainult sõnakõlks ja muud midagi ja tahate tarwitada seda sõnakõlksu selleks, et mitte töölistele palka maksta nendegi alammäärade järele, mis kindlaks määratud, ja sellepärast poete töowiljakuse taha ja wõtate palgast maha, nii kui see teile armas on. Näidake, kust teie need normid wõtsite, kes on nad maksma pannud ja kes on nad kinnitanud? Kui näituseks lahkumõtted tekiwad ja kokku ei lepita, kes õiendab siis seda asja, kas rahukogu wõi põllutööministeerium. Määruses ei ole sellest midagi kõneldud. Kuid ka kohtul ei ole mingisugust paragrahwi, mille järele ta seda asja otsustada wõiks. Tööline tuleb ja ütleb, et ta küllalt tööd on teinud, tööandja waidle wastu ja igakord peab kohus töö hindamiseks eksperte kutsuma jne. Asi läheb nõnda ikka keerulisemaks. Kõike seda arwesse wõttes kordan weel, et ma sellest paragrahwist ainult seda näen, et ta wõimaldab täielist omawoli ja täielikku nende määruste annulleerimist nii palju kui nad töölistesse puutuwad ja selles mõttes ei soowita ma seda paragrahwi wastuwõetawaks lugeda, waid teen ettepaneku teda tagasi lükata.

Aruandja A. Schulbach: Ma palun siiski seda paragrahwi siin wastu wõtta. Komisjonil oli kaks wõimalust töowiljakuse äramääramiseks, — teatud tabelid ja üleüldistes joontes ennesõjaaegne töowiljakus. (Rkl. M. Martna kohalt: Kuidas seda ennesõjaaegset töowiljakust rehkendate?) Ennesõjaaegne töowiljakus on segakomisjonis arutusel olnud ja kindlaks määratud. Ka minule näis see esialgul tume ja kui ma küsisin, mis ennesõjaaegne töowiljakus tähendab, siis seati mulle pikad tabelid ette selle üle, kui palju enne sõda

tööline niitma, kündma jne. pidi. Nii et komisjonides see mõiste: „ennesõjaaegne tööwiljakus“ täiesti selge on.

Rhs. Piiskar leiab peale selle, et ennesõjaaegset tööwiljakust ei saa aluseks võtta sellepärast, et tööriistade headus praegu langenud. Kuid ma tahaks öelda, et see tööwiljakus iseenesest mitte midagi ei anna, vaid et tema on ainult mõõdupuu palkade juures, mida meie oleme vastu võtnud. (Pahemalt poolt: Aha, nüüd ütlesite välja!) See on alus, mille peal palka maksetakse. Kui meie seda alust madalaks paneme, langeb ka palk ja § 13 juures on ju tööwiljakuse hindamisel ka tööriistade seisukord arvesse võetud. Sellepärast palun seda paragrahwi vastu võtta. (Rkl. M. Bleiman kohalt: Orjaperemees!)

Juhataja O. Strandman: Panen § 22 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see paragrahw vastu võetud.

On ettepanek tehtud waheaega määrata. Kuulutan $\frac{1}{4}$ tunnilise waheaja.

Waheaja algus kell 8.

Koosolek algab peale waheaja kell 8,20 min.

Koosolekut juhatab esimees O. Strandman.

Sekretäri kohal sekretäär A. Tupits.

Juhataja O. Strandman: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 23. Aasta põllutöölised, kes kinnituseaduse alla ei kuulu, saavad haiguse korral tööandjalt 8 nädala jooksul pool palka edasi. Arstiabi kulud kannab tööandja, misjuures neid kulusid ei ole õigus tööpalgast maha arvata. Tööliste perekonnaliigetel on arstiabi ja rohud arsti ettekirjutusel priid.

Märkus I. Lühema aja peale kaubeldud kui aastatöölistele on arstiabi, kui ka kõik arsti poolt väljakirjutatud rohud tööandja poolt. Haiguse puhul, mis üle 3 päeva kestab, arwatakse haigusepäewade eest pool palka kunni palgalepingu tähtaja lõpuni, aga mitte rohkem kui 8 nädalat.

Märkus II. Oma süü läbi saadud haigused ei õigusta arstiabi ega palgasaamist haiguse aja eest.

Rkl. L. Johanson (sd.): Märkus 2. ettetulewad sõnad „oma süü läbi“ annawad võimaluse seaduse arutamise juures neid

nii ehk teisiti seletada. Sellepärast teen ettepaneku märkus 2. makswate seadustega ühtlustada ja nimelt järgmiselt: „Kui haigus on saadud kaelakohtuselt karistatavatest vägiwallategudest ja kakelustest osawõtmisel, siis ei ole töölisel õigust käesolewa seaduse põhjal tööandjalt haiguseaja eest palka ega tema kulul arstimist saada“.

Rkl. O. Pärilin (põl.k.): Mina panen ette § 23 välja jätta, sest et meil warsti on tulemas haigekassa seadus. Tähendan siin juures weel, et selles paragrahwis, kus öeldakse — tööliste perekonnaliigetel on arstiabi ja rohud arsti ettekirjutusel priid — ei ole ära tähendatud, missuguseid perekonnaliikmeid mõeldakse. Selle seaduse järele wõiwad ka need perekonnaliikmed arstiabi saada, kes juba täiskaswanud on. Meie maal ei ole arstiabi põllutöölistele kuigi hästi korraldatud, nii et seda raske on niimoodi läbi wiia. Sellepärast panen ette käesolewast seadusest arstiabi korraldus välja jätta.

Rkl. P. Keerdo (is.): Panen ette § 23 esimeses reas välja jätta sõna „aasta“, teises reas sõnad „8 nädala jooksul pool“ ja samuti välja jätta mõlemad märkused. Arstiabi saamine pundub kõigetuntawamalt just lühikese aja töölisi, sest et neil kui ajutisel tööjõul, enamasti on nad talwe jooksul ilma tööta, arstimine oma kulul raskeks läheb. Tööline jääb haigeks tööandja tööd tehes ja sagedasti on haigus tingitud just tööst. Sellepärast on täiesti loomulik, et tööandja ka selle haige rawitsemise kulud ja ta ülespidamise selle ajal jooksul kannab. Niisamuti tulewad mõlemad märkused sellest paragrahwist välja jätta. On weel ette pandud seda weel teisiti redigeerida, aga mina panen ette üleüldse § 23 märkusi välja jätta.

Rkl. L. Johanson (sd.): Herra Pärilin tegi ettepaneku seda paragrahwi välja jätta. Tähendab, et tööandja ei ole kohustatud sugugi sarnasel korral, kui tööline on töö juures haigeks jäänud ja kui tööga seotud põhjustel on haigeks jäänud, mingisugust tasu nõudma. See ettepanek eitab seda põhimõtet, mis on tunnustatud igas riigis juba ammu. Wenemaal oli enne Peeter I kombeõiguse põhjal arstiabi-andmine töölistele tööandja hooleks ja Peeter I alates on see Wenemaal seadustes ikka nii olnud. Kui on maksma pandud kinnituseadused, siis on ka seal maksma pandud see põhimõte, et arstiabi annab tööandja, seal on ainult korraldus loodud, kuidas ne-

mad seda ühiselt peawad tegema. Kui nüüd aga herra Pärlin siin sarnase ettepanekuga esineb, siis eitab tema juba neid aastasadasid kestnud põhimõtteid 20 aastasajal ja tahab, nii öelda, ajalugu tagasi wiia. Ma arwan, et praegu vähemalt mitte aeg ei ole niisugust hiiglasammu tagasi teha, waid ka põllumehed peaksid selle peale mõtlema, et tuleb tööliste sarnane seisukord luua, kus nad endid ka wähegi kindlustatud tunneksid olema. See paragrahw kindlustab ainult wähe. (Paremalt poolt: Ainult wähe!)

Aruandja A. Schulbach: Rkl. Johanson on ette pannud märkus II wõtta üles sõnad „oma süü läbi“. Mina juba ülddise seaduse arutusel tähendasin, et „oma süü läbi“ on laiem mõiste, ja et herra Johanson'i ülesleiduses mitte ei leidu selgust ja et selle süü selgeks ja tõekstegemine on tööandja kohus ja sellepärast ei leia ma mitte wõimaliku olewat rks. Johanson'i ettepanekuga ühineda. Mis puutub selle paragrahwi wäljajätmisesse, siis on seda ülddisel seaduse arutuse puhul arutatud. Ma olen sel korral lähemalt tähendanud, et seda paragrahwi tarwis on. Ma ei arwa mitte tarwiliku olewat seda kordama hakata ja palun seda paragrahwi wastu wõtta, nagu komisjon teda ette on pannud.

Juhataja O. Strandman: Rkl. Johanson poolt on ette pandud § 23 märkus 2. wastu wõtta järgmiselt: „Kui haigus on saadud kaelakohtuliselt karistatawatest wägiwallategudest ja kakelustest osawõtmisel, siis ei ole töölisel õigus käesolewa seaduse põhjal tööandjalt haiguse eest palka ega tema kulul arstiabi saada“.

Siis on tulnud rkl. herra Keerdo poolt ettepanek: „Panen ette § 23 esimeses reas wälja jätta sõna „aasta“, teises reas sõnad „8 nädala jooksul pool“ ja samuti wälja jätta mõlemad märkused“, ja rkl. Pärlin'i poolt ettepanek — wälja jätta terve § 23. Et herra Pärlin'i ettepanek selle paragrahwi lõpuhääletamisel iseenesest otsustamisele tuleb, siis panen kõige pealt rkl. Johanson'i ja Keerdo ettepanekud hääletamisele ja palun neid, kes herra Johanson'i ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Siis on rkl. Keerdo ettepanek: 1) esimeses reas sõna „aasta“ wälja jätta, teises reas „8 nädala jooksul pool“ ja 2) mõlemad märkused. Panen kõige pealt hääletamisele rkl. herra Keerdo ettepaneku: wälja

jätta selle paragrahwi esimeses reas sõna „aasta“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis sellesama Riigikogu liikme Keerdo ettepanek selle paragrahwi teises reas wälja jätta sõnad „8 nädala jooksul pool“. (Hääletatakse.) Hääletenamusega on see parandus tagasi lükatud. Siis tuleb hääletamisele sama Riigikogu liikme Keerdo ettepanek mõlemaid märkusi sellest paragrahwist wälja jätta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Nüüd panen § 23 hääletamisele komisjoni aruandja poolt ette pandud redaktsioonis. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see paragrahw wastu wõetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 24. Õnnetujuhtumiste korral on käesolewa määruse alla kuuluwate isikute kohta maksew töökaitse seaduse (Устав о пром. труде) 7. peat. ead. kogu XI köide II. jagu 1913 a. wäljaanne.

(Hääletamisel wõetakse § 24 wastu.)

Aruandja A. Schulbach (loeb): V osa. Seaduse täitmine, järelwalwe ja maksmahakkamine. § 25. Selles seaduses tähendatud palganormid on alammäärad, millest vähemmaksmine keelatud on. Palgalepingu tegemisel wõiwad tööandja ja tööline igasuguse kõrgema palga peale kokku leppida, kui selles seaduses tähendatud.

(Hääletamisel wõetakse § 25 wastu.)

Rkl. P. Keerdo (is.): Praegu igitahes näeme, et lastakse lahti neid töölisi, kes julgewad kuidagi wiisi tööliste seisukorra parandamiseks wälja astuda. Lastakse lahti puht-poliitilistel põhjustel. Nii näituseks lasti Tartumaal Wesneri mõisas, Wiljandimaal Leebiku mõisas jne. töölisi lahti ilma mingisuguste põhjusteta. Tööpoolet oli põhjus, et nad olid seaduslikka õigusi nõudnud ja tööliste organisatsioonides tegewad olnud. Sellepärast panen ma ette pärast § 25 wõtta järgmine uus paragrahw: „Kui põllutööline walmis on selles seaduses tähendatud töö- ja palgatingimistega oma kohal edasi teenima ja tööandja majapidamine endiselt wajab sellel kohal wastawat tööjõudu, siis ei ole tööandjal õigust töölist lahti lasta ega talle üles öelda ilma sellekohaste mõjuwate põhjusteta“.

Aruandja A. Schulbach: Motiivid selle paragrahwi wastuwõtmise wastu

tõin ma juba siis ette, kui see seadus üleüldiste läbirääkimiste all oli. Neid motiive ma kordama ei hakka, waid palun seda paragrahwi tagasi lükata.

Juhataja O. Strandman: Rkl. Keerdo poolt on ette pandud § 25 järele uus paragrahw sisse wõtta. (Hääletatakse.) See paragrahw on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 26. See seadus on maksew kõikide maakondade kohta, wälja arwatud Saaremaa maakond, kus põllutööliste palganormid ja tingimised töö- ja hoolekandeministri poolt sundusliku määrusega juba maksuma on pandud.

(Hääletamisel wõetakse § 26 wastu.)

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 27. Selle seaduse täitmise järewalwe on töö- ja hoolekandeministri poolt.

(Hääletamisel wõetakse § 27 wastu.)

Aruandja A. Schulbach (loeb): § 28. See seadus hakkab maksuma tema wäljakuulutamisega „Riigi Teatajas“.

(Hääletamisel wõetakse § 28 wastu.)

Juhataja O. Strandman: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

4. Baltiski wabasadamaseaduse I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Laidoner: Austatud Riigikogu liikmed! Kõik teawad juba, et Baltiski wabasadamal wäga pikk ajalugu on. Sennajani ei ole aga asi mingisugust teostamist leidnud. Meil on õige palju räägitud wabasadama tarwidusest ja tema tähendusest. Wabasadama suhtes on tähendatud Baltiski kui ka Tallinna peale. Seda tehti isegi tsaariajal, kuid asi ei nihkunud paigast. Selle küsimuse üle on Eesti wabariigi olemasolemise ajal wäga palju räägitud ja nõu peetud, aga alles nüüd esimest korda tuleb see seaduseelnõu päewakorras ette. Riigi majandusnõukogus ja ka rahaasjanduse komisjonis, kus see asi arutamisel oli, ei olnud ühtegi wastolu, waid kõik toonitasid ühelhäälel wabasadama tarwidust. Soowitati weel rohkem, et terve Eesti peaks wabasadam olema. Aga nagu siin mõnedest

eelarwekõnedest selgus ja mida ka herra rahaminister toonitas, ei luba kahjuks meie praegune seisukord mitte täielikult piire lahti pidada ja täielikult tollisid ära kaotada. Nagu ma juba tähendasin, olid kõik ühel meelel selles arwamises, et meil wabasadam tingimata tarwilik on. Wastolud tekkisid ainult selles küsimuses, kuhu wabasadam asutada, kas Tallinna wõi Baltiski. Walitsuse esitaja toonitas seda, et wabasadam oleks tarwis awada Baltiskis. Selle poolt kõneleb juba see asjaolu, et Baltiski on peaaegu täielikult terve aasta jääst waba. Kui ta mõneks 10 päewaks kinni külmetab, siiski on seal jää nii nõrk, et laewad ise oma jõuga sadamasse sisse ja sealt wälja pääseda wõiwad. Peale selle toonitati weel seda, et Baltiskis on olemas sellekohased ladud ja ruumid. Ka ei ole Baltiskis sadam nii palju koormatud transiitkaubaga, kui Tallinna sadam. Kaubandus- ja tööstusminister toonitas, et meie wabasadama kaubandus tuleb suurelt osalt Baltiski peale wiia, sest et tulewikus ikkagi tõuseb üles auruparwe ühendus Rootsiga. Kaubandus- ja tööstusminister rõhutas seda, et wabasadam tuleb awada Baltiskis. Mis puutub üleüldist seisukohta, siis toonitati iseäranis seda, et wabasadamat oleks tarwis wõimalikult ruttu teostada sellepärast, et meil on suur konkurents põhja, kui ka lõuna pool. Situatsiooni poolest oleme meie praegu wõrdlemisi heas seisukorras, sest et suurem jagu praegust Wene kaupa transiitkaubana Wenemaale üle Eesti sadamate läheb. Meie naabrid, nii hästi põhja kui ka lõuna pool teewad praegu wäga energilist tööd selleks, et suuremat jagu meie transiitkaubast oma sadamate peale üle wiia. Soomemaa on juba sellekohase seaduseelnõu läbi wiinud, wabasadamat Hangös awada, on juba selleks kaunis suure tüki maad määranud ja oma eelarwes, wiimase eelarwe järele selle sadama ehitamiseks kaunis suuri summasid määranud. Lätimaa on wõrdlemisi suure territooriumi endisest Liibawi sõjasadamast wabasadamaks määranud ja wiimastel päewadel käis sõnum ajalehtedest läbi, et ka Riia lähedal, allpool Riia, on üks osa jõekallast wabasadamaks wälja kuulutatud. Sellepärast tõusis ka meil see küsimus nii wäga terawalt päewakorralt.

Esiawaldused nüüd wabasadama kaupsid suurel arwul ei ole ega ole ka lähemas tulewikus oodata. Mis puutub nüüd jälle wabasadama kohasse, siis tuli, nagu juba tähendasin, suur wastolu wõi wastuwool Tallinna kaubanduslistes ringkondades, nimelt arwa-

sid need ringkonnad, kui ka Tallinna börsekomitee, et mingil tingimisel ei oleks tarwis olnud eesõigust anda Baltiskile Tallinna ees. Nad toonitasid, et Tallinn on meie pealinn, Tallinnas on kõik kaubakontorid ja rahaasutused, ja sellepärast oleks mõtteta Tallinnast mööda minnes wabasadamat awada Baltiskis. Esimesed riigi majandusnõukogu koosolekud, neid oli kaks, selles asjas resultaati ei annud. Seal olid waidlused, sest ühed toonitasid, et Tallinn on parem, kuna teised Baltiski poolt olid. Üks asi oli aga selge, et Tallinnas praegusel silmapilgul wabasadama jaoks tarwilist territooriumi ei ole. Praegune Tallinna sadam, nõndanimetatud wana sadam, on koormatud transiitkaupadega. Neid transiitkaupaid ei saa meie praegu mitte teise kohta üle wiia. Siin on aga Tallinnas suured sadamatööd ette wõetud juba Wene walitsuse poolt. Siin on ehitatud miinisadam, kuid tema on wõrdlemisi madal ja tema süwendamiseks kuluks weel hiigla summad ära, enne kui seda sadamat korda saaks. Sellepärast, ehk küll Tallinnas suured tööd tehtud on, seisaks siiski weel suuremad tööd ees, enne kui miinisadamast asja saaks. Praeguses kaubasadamas ruumi ei ole. Riigi majandusnõukogu andis käesolewa eelnõu iseäralise alamkommisjoni kätte. See komisjon pidi otsima ja leidma tarwilist territooriumi Tallinna sadamas, mida wabasadama jaoks pruukida wõiks. Selles alamkommisjonis tegin mina isiklikult niisuguse ettepaneku, et meil wõiks kaks wabasadamat olla, millel tarwis ei oleks oma wahel konkureerida, waid nad wõiks, nii öelda, koos töötada. Kui meie nüüd Baltiskit wabasadamaks wälja kuulutame ja üks jagu Tallinna sadamast saaks ka wabasadama territooriumiks wälja kuulutatud, siis ei oleks Tallinna sadamas wäga suurt territooriumi tarwis, siis wõiks wäheha territooriumiga leppida. Ja seda territooriumi leiti. Nimelt on Tallinna sadamas praegu ehitusel läänemuul, mis wõib olla lootuse järele juba sügiseks walmis saab, ja selle läbi waneks wõimalus läänemuuli territooriumi wabasadama alla eraldada. See seisukoht, wõi see waatepunkt, läks läbi riigi majandusnõukogu alamkommisjonis ja ka riigi majandusnõukogus. Otsustati seda walitsuse poolt sisseantud eelnõu, Baltiski wabasadama awamist, toetada ja tarwilikuks tunnistada ühes sellega, et Tallinnas peab ka wabasadam wälja kuulutatud saama ja selleks määrata krediiti läänemuuli ehitustööde tarwis, et siis sellel terri-

tooriumil wabasadamat awada. Sellega said siis mõlemad waated rahuldatud.

Mis puutub praegusse Baltiski sadama seisukorda, kui palju tema wastab wabasadamale, siis peab tähendama, et Baltiski sadam ei ole suur. Siiski on ka praegu wõimalus Baltiski sadamas korraga — ma kindlasti just ei mäleta — umbes 20.000 tonni mahutada. Seal on olemas ladud ja aidad, kuhu wõib korraga kunni 1½ miljoni puuda kaupa ära mahutada. Mis puutub Baltiski wabasadama kordaseadmisesse, siis need tööd, mis oleks tarwis läbi wiia, ei ole mitte liiga suured. Temast ei saaks küll alguses wäga suurt sadamat, aga siiski wastaks sadama praegustele nõuetele.

Ma toonitasin juba, et ei ole näha, et nüüd wäga suur nõndanimetatud wabasadama kaupade läbiwõol algaks. Praegu on kõigesuuremad kaubahulgad, mis meie sadamatest läbi lähewad, otsekohe transiitkaubad. Need lähewad, muidugi, nagu ennegi Tallinna kaudu. Mis nüüd aga puutub Baltiski sadama kordaseadmisesse, siis oleks küll tarwis raudteed sadamasillale edasi wiia ja üheks suuremaks tööks oleks sadama territooriumi sellekohase tugewa plankaiaga ümberpiiramine. Need tööd on ka selles eelarwes ja selles krediidis ette nähtud, mis käesolewa seaduseelnõuga nõutakse. Nad läheks maksma umbes 9.100.000 marka. Seal juures jääb üks töö weel tegemata. Nimelt peawad praegu kõik Baltiskist tulewad kaubad Tallinna sisse toodud ja siit jälle wälja weetud saama, wäga halba profiili mööda Ülemistele. Tulewikus, et wabasadama kommunikatsiooni Wenemaaga kergendada, tuleb weel juure ehitada otsekohene raudtee ühendus kas Nõmmelt Ülemistele ehk Pääskülasse Lagedile. Igatahes need tööd on weel ees. Algu- ses saab ka ilma nendeta läbi.

Kaubandus-tööstusministeeriumi esitaja on juba teatanud, et Wene kaubandusline delegatsioon juba nüüd soowi on awaldanud, et nemad, kui wabasadam saaks awatud, kohe oma kaupad wabasadamasse tuua tahaks. Nendel on ette nähtud, et nemad tahaks siia tuua wabasadama territooriumile linu, asbesti ja siis weel teisi wõrdlemisi raskeid kaupad, ja kui see wabasadam saab Baltiskis awatud, siis on ka wõimalus neid kaupad otsekohe seal wastu wõtta ja aitadesse mahutada enne plangi ehitamist. See seadus wõiks kohe teostatud saada, nii et kaubandus-tööstusministeerium saaks Baltiski wabasadama tulewa sügiseni wälja kuulutada; senni wõiks seal tarwilisi

eeltöid teha ja kõik korda seada; sadam võiks neid kaupsid aga ka nüüd vastu võtta. Lahtiseks jääb tulewane wabasadama küsimus. Sellepärast oli ka see seaduseelnõu esitatud ajutise wabasadama eelnõuna. Kuid riigi majandusnõukogu leidis, et see nimetus, ajutine wabasadam, mitte kohane ei ole ja oldi arwamisel, et kui juba wabasadam kord asutatud Baltiskisse, siis tema wist mitte ei saa kinni pandud millaski. Sadama territoorium, wõib olla, saab muudetud; on suuremad kawatused pärast ehitada Baltiski lahe lõunapoolsesse ossa laiemat sisseseadet, kuid see ripub sellest, kuipalju kaupa ja missugune tarwidus selleks saab olema. Kuid komisjon arwas, et ei ole tarwis sadamat nimetada ajutiseks, waid lihtsalt Baltiski wabasadamaks. Ühes sellega toonitati riigi majandusnõukogus ja ka rahaasjanduse komisjonis, et on tarwis wõimalikult mõlemaid wabasadamaid välja kuulutada, ehk küll wabasadama töö wõiks algada Tallinnast, peale selle, kui ta saab walmis ehitatud. Selle ettepanekuga olid Wabariigi Walitsuse esitajad ja kaubandus-tööstusministerium nõus.

Toonitati seda just sellepärast, et wõiwad juhtumised olla, kus laewad Tallinna tulewad transiitkaubaga ja wabasadama kaubaga, siis wõiks laewad kahte sorti kaupa välja laadida. Iseäranis nimetamise wäärilisi muudatusi selles eelnõus, mis Wabariigi Walitsuse poolt esitati, ette ei wõetud, ainult nimetus sai muudetud ja Baltiski nimetatud alaliseks wabasadamaks. Muudetud sai ka üks paragrahw, kus oli ära tähendatud, et wabasadama territooriumil on keelatud asutada tööstusettewõtteid. Esitatud wabasadama seadus on enam-wähem ühtlane Rootsi wabasadama seadusega, milles niisugune paragrahw sees on; teistes Lääne-Euroopa wabasadama seadustes seda paragrahwi ei ole; näituseks, Antwerpeni wabasadama seaduse järele wõib sadama piiris tööstusettewõtteid asutada, mis neisse määratud produkte wõiwad ümber töötada ja siis juba tolli kaudu välja lasta. Meie majandusnõukogu ja ka Riigikogu rahaasjanduse komisjon arwas, et seda kitsendust ei ole vaja. Kui Wabariigi Walitsus näeb, et seda tarwis ei ole lubada, siis on temal igatahes wõimalus seda keelata. Siis sai weel üks muudatus sisse wõetud. Selles esitatud eelnõus ei olnud mitte kindlaks määratud krediidi-summa suurus, mis oleks wõidud ära tarwitada wabasadama korraldamiseks. See summa oli küll eelarwes ära määratud, aga selles seaduseelnõus teda ei

olnud. Rahaasjanduse komisjon arwab tarwilikuks seda summat kohe ära fikseerida ja sellekohast paragrahwi sisse wõtta § 8 all, kus saab ära määratud 9.100.000 m. 1921 a. eelarwe järele.

Need olid muudatused, mis rahaasjanduse komisjoni poolt said tehtud; muidu sai see eelnõu vastu wõetud sel kujul, nagu ta esitatud Riigikogu liigetele. Üks punkt selle seaduse II-ses osas jäi rahaasjanduse komisjonis lahtiseks, see on tähendus nuhtlusseaduse peale „Уложение о наказаниях уголовных и исправительных.“

Rahaasjanduse komisjonis läksid arwamised selle punkti kohta lahku, kas seda tarwis on wõi mitte, osalt sellepärast, et ta küllalt kompetent ei olnud juriidiliselt seda otsustama, ja mida Riigikogu siin otsustama peab. Niisugusel kujul tuli see seadus rahaasjanduse komisjonist Riigikogusse.

Nagu ma tähendasin, on meil praegu üleüldisest seisukohast tähtis, et just suurem osa transiitkaupa meie sadamate läbi Wenemaale läheks ja sellepärast peame meie kõiki wõimalikka hõlbustusi tegema ja oleme selleks osalt ka rahulepingu läbi kohustatud, samuti ka riigimajanduslistes huwides peame meie sadamate kauba läbi käiku igapidi wõimaldama ja kõik selleks tegema, et wabasadam mitte üksi ruttu ei saaks awatud, waid et ta saaks ka niisugusesse korda seatud, et nende kaupade sisse ja väljaladimine mitte kallimaks ei läheks, kui meie naabrite juures. See seadus, mis siin esitatud, annab wõimaluse seda teha ja need väljaminekud 9.100.000 marka lähewad uue wäärtuse juureloomiseks, ja kõik krediidid, mis selleks määratakse, on ainult selleks, et riigi sissetulekuid suurendada; sellepärast arwan, et Riigikogu selle seaduse vastu wõtab ja teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel vastu wõtta.

Rkl. K. Ast (sd.): Waewalt leidub Riigikogu liigete hulgast wabasadama põhimõtte waenlast; teine küsimus on aga kuidas ja kus kohas seda awada. Mina isiklikult ei saanud mitte komisjoni aruandja seletusest jagu, mispärast just ilmingimata wabasadama kohaks oli otsustatud wõtta Baltiski. Ammust ajast on meie ajakirjanduses räägitud Baltiski sadama iseäranis headest omadustest, mida seal rohkem olewat, kui Tallinnas, aga need on kõik jutud, mis alles tõekstegemist nõuawad. Mul on asjatundjate inimestega rääkimist olnud selles asjas, kes lausa wastuoksa arwamisi awaldawad. Wast mäleta teie seda lugu

Wene ajast, kui Baltiski sadamas süwendamise katseid tehti; siis leiti, et sealne algkiht nii kõwa on, et igasugune süwendamise töö väga raske on. Selle wastu Tallinna sadama kohta tõendatakse, et ta ennast õige kergesti süwendada laseb. Peale selle on sadama juures väga tähtis pikkus, see tähendab sadama ranna pikkus. Kui selles mõttes võrrelda Tallinna sadamat Baltiskiga ja peale selle veel arvesse võtta, et Tallinna sadamas süwendust ette võtta võib niihästi lääne kui ka idapoolte külge, siis ei kannata Baltiski kaugeltki võrdlust Tallinnaga välja. Nende asjaolude kaalumisel kaotab see tibatillukene asjaolu, et Baltiski sadam rohkem jääst waba on, oma väärtuse. Tuleb ju mees pidada, et Tallinna sadam palju paremini kaitstud on, ja ega edaspidigi jäälohkujaid ära ei kaotata. Igatahes ei leia ma mingisuguseid kaaluwaid motiive, mis sunniks wabasadamat Baltiskis teostama.

Tõsi on, et Tallinna sadam praegu kooramatud on kõiksugu transiitkaubaga. Asjatundjad tõendawad, et Tallinna sadamal Riia sadamaga võrreldes, wäljalaadimise töö nii raske olewat, et see kulu mõni 30—40% suurem pidawat olema. Kui meie aga sellest küljest wõrdleme Tallinnat Baltiskiga, siis leiame, et Tallinn ikkagi wõrdlemisi heas seisukorras on. Baltiskis ei ole praegu mingisuguseid laadimise ja tühjendamise abinõusid olemas, isegi kraanat ei olewat seal; kuid see ei tähenda veel, et seda sinna ehitada ei wõi. Asjatundjate arwamise järele pidawat laadimine Baltiskis keskmiselt 100% kallim olema, kui Tallinnas ja see asjaolu ei ole ometi mitte mingisuguseks meelituseks neile, kes seda sadama territooriumi wäljalaadimiseks tarwitada soowiwad. Tallinna sadamas olewat praegu mitmed laduruumid riigiwaranduste all kinni juba pikemat aega, wististe 1918 a. saadik; neid wõiks igatahes wabastada. Teiseks olewat praegune tolliaitade kasutamine ka väga ebaratsionaalne, sest neid antawat kaupade alla õige wähesese maksu eest. Kui neid otstarbekohaselt korraldada, siis wõiwat inimeste arwamise järele, kes Tallinna sadamat tunnawad, wiimane rahuldada wabasadama tarwitajate wäjadusi.

Tallinna poolt räägib veel weoküsimus; on ju Tallinn iseenesest suurele tagamaale, Wenemaale, lähemal, kui Baltiski. Wabasadama territooriumi kasutajad on sunnitud rehkendama ka weokuludega ja teatawasti tuleks praeguste tariifide järele wedu Baltiskist Narwani puuda pealt mit-

med margad kallim, kui Tallinnas. Peale selle on Tallinnas raudteejaam ühenduses sadamaga, kuna Baltiskist seda mitte öelda ei saa. Seal on küll jaam sadamale lähemal, aga mitte mingisuguseid kõrwalteid sisse seatud ei ole, ja siis tuleks enne raudteed ehitama hakata. Kõiki neid asjaolusid arvesse wõttes paistab mulle, et siin on selle küsimusega rutatud. Mina isikliselt oma äratundmise järele, ei saa mingil wiisil selle ettepanud seaduseelnõu poolt hääletada; mul on nimelt arwamine, et nähtawasti rahaasjanduse komisjon on lasknud omale, — kui tarwitada herra wälisministri ütelist, — augu pähe rääkida, kuna mina aga endale mitte seda auku pähe ei soowi.

Rkl. W. L i n n a m ä g i (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina algaksin komisjoni aruandja sõnadega, et meil on tõesti wabasadamate üle kaunis palju räägitud; see mõte hakkas liikuma juba aastat 15 ehk 20 tagasi. Nüüd on see küsimus aga rohkem konkreetsema kuju wõtnud ja Riigikogu arutamiseaineks saanud, ja on ka iseenesest väga tähtis küsimus. Tähtis on ta sellepärast, et ta on seotud väga suurte kuludega, ja seda tähele pannes loeksin ma omaks kohuseks selle küsimuse kohta sõna võtta ja oma arwamist awaldada. Kahjuks ei ole ma selle küsimusega mitte küllalt põhjalikult suutnud tutwuneda, aga peajoontes tahaksin ma lühikest ajaloolist ülevaadet anda selle küsimuse ajaloolise käigu ja tähtsuse kohta.

Pea kõige pealt tähendama, et wanal ajaloolisel ajal wabakaubandus ja wabasadamad olid üleüldine nähtus; nii näituseks oli Karthaagol ja Roomal wäliskaubandus täiesti waba. Üleüldse on wäliskaubanduse edenemiskäigus kolm etappi: 1) täiesti wabakauplemine ilma mingi kitsendusest ja tollita, 2) on portofranko, s. o. teatud linnad, teatud kohad, kus wõis wabalt kaubelda. Iseäranis keskajal oli portofrankol suur tähtsus. Kuulus kaubandusline „Hansa ühisus“ asus täiesti portofranko alusel. Ka uuema ajani on ulatanud see portofranko korraldus, sest alles 7—8 aastat tagasi oli Wladiwostok niisugune portofranko linn. Kauplemise edendamiseks oli Põhja-Jäämere Jenisei ja Obi jõgede suus waba kauplemine.

Uuemal ajal on kolmandaks arenemise ettaapiks juure tulnud wabasadamad; wabasadamate küsimus ei ole mitte wanem kui 40—45 aastat, ja pealegi, pean tähendama, ei ole see sugugi üle ilma wäljaarenenud

mõte. Wabasadam on oma alguse saanud Saksamaal, kus ka praegu kõigerohkem wabasadamaid on, nimelt 11 wabasadamat. Itaalias on neid ka paar tükki, Austrias, Triestis, Fiumes. (Wälisminister A. Piip kohalt: Austrias ei ole enam.) Ah soo, ma siis eksisin. Kõigeuuem wabasadam on Kopenhaagen — Daanimaal. On siiski terve rida riike olemas, kus wabasadamaid sugugi ei ole, näituseks Inglismaa, Prantsusmaa, Hollandi ja Belgia. Et Antwerpenis wabasadam on, on uudiseks, seal on wast ainult wabad ladud, mis iseäranis Prantsusmaal arenenud. Wabasadamad on nendes maades, kus tollide walitus on. Wabasadamad on korrektiiviks tollide reshiimile protektsiooni süsteemi juures. Maades, kus tollide walitus mitte wälja ei ole arenenud, ei ole mingisugust tarwidust wabasadama järele. Wabasadamat on peajasjalikult tarwis wäliskaubanduse edendamiseks nendes maades, kus suurtööstus wälja arenenud, ja peajasjalikult seisab wabasadama tähtsus kodumaa tööstuse ja kaubanduse edendamises. Tema ülesanne on natsionaalne kauplemise ja tööstuse edendamine, mitte transiidi arendamine. Transiidi suhtes on wabasadamal hoopis wäike osa olnud. Kui meie tähele paneme suuri wabasadamaid Saksamaal, — Hamburis, Breemenis, jne., siis näeme, et seal transiit teeb wälja $\frac{1}{10}$ ehk $\frac{1}{15}$ kõigest wäljaveetawast kaubast, Breemenis natuke rohkem, umbes 25%. Ainuke erand selles asjas on Kopenhaageni wabasadam, kus transiitkaubad moodustawad $\frac{3}{4}$ kõigest wäljaveetawatest kaupadest. Teistes maades on, nagu juba tähendasin, transiidil wabasadama juures wäike osa. Meil aga saaks wist selle peale kõigesuuremat rõhku pandud, sest meil mõeldakse nimelt transiidi mõttes teda käima panna.

Kui meie waatame wabasadamate konstruktsiooni ja korraldust, siis wõib seal jällegi teatud liikisid tähele panna. Esiteks on wabasadamaid, kus täiesti lubatud kõiksugu töösaadusi walmistada, kus lubatud igasugu wabrikud ja tehased jne. On wabasadamaid, kus tööstus kaunis piiratud, aga wabasadamaid, kus tööstus päriselt keelatud oleks, ei ole olemas. Peajasjalikult wõib tööstuse ettewõtteid, mis wabasadama piirkonnas esile kutsutud on, 4 liiki jagada. Tööstusettewõtted, mis töötawad sisemaa tarwiduste jaoks, siis on tööstusettewõtteid, mis töötawad kaupasadama jaoks, siis on niisuguseid ettewõtteid, mis on wabasadamade enese kaubanduse pärast ellu kutsutud, nii öelda abi laadi, näituseks laewade parandamine jne. Tööstustel, mis wabasa-

dama piirkonnas asuwad ja oma maa jaoks on, ei ole wäga suurt tähtsust. Teatud mõttes on nad teiste omamaa tööstusettewõtetega wõrreldes eesõigustatud seisukorras, nad saawad kõik tooresmaterjaali, masinad, tööstusabinõud ja tihti ka kütte — kiwisüsi — ilma tollita, wõiksid siis odawamalt produkte walmistada, kui tehased, mis asuwad tollipiirkonnas. Teiselt poolt aga astuwad nende töösaadused sisemaa turule walmisproduktina ja käiwad nõnda kõrgema tolli alla, kui tooresained, mida wabrikud tollipiirkonnas asudes saawad wäljamaalt; see asjaolu wähen dab palju konkureerimise wõimalusi. Siiski, teatud juhtumiste juures wõib olla sarnaseid tööstusettewõtteid, mis teiste omasugustega, aga tollipiirkonnas asuwatega, wõistelda wõiwad turulesaadetawate produktide odawuse poolest.

Teine jagu tööstusettewõtteid on, mis asudes wabasadamas, otsekohe saadawad kaupa wälja ja töötawad ainult wäljamaa jaoks ja wõiwad teatud tingimistel wäga kasutoowad olla.

Kolmanda järgu tööstusettewõtted on kaubandusega seotud, on abiks ja toeks wäliskaubandusele. Need on tööstusettewõtted, mis walmistawad kaubapakkumise abinõusid: tündrid, kotte ehk kaubale teise kuju andmiseks wõi alalhoidmiseks tähtsad, näituseks kohwi praadimise ja wärwimise tehased, konserweermise tööstused jne. Nii on Kopenhaagenis mitu sarnast tööstusettewõtet olemas ja on kaunis suur produktide ümbertöötamine nendes. Tingimata aga iga wabasadama juures peawad olema kõik abinõud laewade parandamiseks ja remonteermiseks, ilma milleta mitte läbi ei saa. Ilma nende abinõudeta ei ole wabasadam üleüldse mitte mõeldaw. Meil aga ei ole sarnaste asjade peale mitte sugugi mõeldud Baltiskis, waid arwatakse sellest wabasadamade jaoks küll olewat, kui mõni kuurikatus saab ära parandatud.

Kui meie nüüd Wenemaa wabasadamade küsimuse ajaloo juure pöörame, siis näeme, et umbes 20 a. tagasi hakati Wenemaal selle küsimusega tegemist tegema ja tuldi otsusele, et oleks tarwis Baltimeres, Mustameres ja Põhja-Jäämeres mõned wabasadamad asutada. Baltimeres on eeltööd selle küsimuse lahendamiseks kõigepõhjalikumalt saanud tehtud. Põhjalikkude uurimiste põhjal jäädi peatama ainult ühe koha peal ja see oli Liibawis, sest et Liibaw oma tehniliste omaduste poolest ainukene sünnis koht ja kõigesuurem kohalik sadam oma basseini mahutawuse, kallaste ulatuse kui ka

sissesõidu sügawuse poolest oli. Peale selle olid temal walmis väga suured uidad ja laduruumid, mis ka praegu olemas on. Ma tahaksin aga weel seda toonitada, et wabasadama juures on kõigepealt tähtis tingimine, et ta tehnilistele nõuetele wastaks, tal ei pea olema mitte ainult sissesõidu sügawus, kallaste ulatus jne., waid peawad olema head raudteed kõiksugu otstarbekohaselt sisseseatud tõste- ja tühendamisabinõud: auru- ja elektri tõstekraanad, elewaatorid, head laduruumid, külmetusmajad jne. Teiseks ei tohi tema mitte kinni külmada. See on peatingimine wabasadama juures. Sest kui wabasadama kinni külmetab, siis ei wõimalda see enam korrapäralist ühendust ookeanitaguste maadega. Wabasadam wõib tegutseda ja olla ainult siis, kui temal on wastawad tehnilised eeldused selleks ja kui tal on ühendused ookeanitaguste maadega. Ma ei tea mitte ühtegi wabasadamat maailmas, mis oleks loodud saanud, ilma et tal enne oleks ühendust Ameerikaga ja teiste maadega olnud. Sellepärast, kui hakatakse wabasadamat looma, siis peab kõige pealt neid faktorid silmas pidama ja mina arwan, et meil neid ei ole olemas.

Siis, ma tahaks weel ühe asjaolu peale tähelpanu juhtida; meil tahetakse wabasadamat luua külas, kuna harilikult wabasadamaid ehitatakse just suurte kaubandustööstuslinnade juure ja tingimata peab ka wabasadama lähemas ümbruses kaubandus ja tööstus väga wälja arenenud olema. Nüüd on weel üks teine asi tähelpanuwäärne: niipea, kui on wabasadam kusagil loodud, tõrjub tema täiesti wälja kõik teised sadamad ja neile jääb järele ainult metsa ja kiwisüte wäljavedu, ühesõnaga niisuguste asjade wäljavedu, mis väga palju ruumi nõuawad, ja kabotaash. Muidu koondub kõik wabasadama ümber. Sellepärast, kui meil Baltiskis wabasadam luuakse, siis tõrjub ta Tallinna sadama wälja, sest kahte ei wõi olla. Aga ma tahaks uuesti toonitada, et see on täiesti üks väga algupärane mõte, luua wabasadam niisugusesse kohta, mis täiesti kaubandustööstuse ringkonnast wäljaspool on.

Kui pöörata ligemalt sadama ehitamise juure, siis ma tahaksin tähendada, et Liibawi sadama ehitamiseks oli arwatud umbes 10 miljoni rubla, ja seal oli ometi määratu hulk tehnilisi abinõusid enne olemas. Igatahes, kui Tallinna wabasadam tuleks, siis tuleks ta juba määratu kallis, Baltiskist rääkimata, kus mingisuguseid tehnilisi abinõusid enne ei ole. Mulle on arusaamatu, kuidas wõib siin rääkida 10 miljonist, mis

selle sadama ehitamiseks waja läheb. Kui meie tahame wabasadamat luua, siis ei wõi meie rehkendada mitte 10 miljoniga, millest wast ühe kuuri wõib ehitada, waid miljardega. Kas aga maksab niisuguseid suuri kulusid teha, kas nemad tasuwad ennast pärast ära? Selle üle on korjatud suur materjal juba Wene ajal ja seal leiti, et Baltimere kaubandus Wenemaaga rahuajal ülepea oli umbes 170 miljoni rubla suur. Ja siis juba arwati, et esiotsa wõib loota sissewedu kõigerohkem 17 miljoni rubla eest. Kui meie nüüd kalkuleerime neid ehitamiskulusid pärastiste tuludega just Liibawi sadama ehitamise juures, siis tuleb wälja, et tema eksploateerimise kulud — 5% harilikust sadama hinnast — teewad wälja 500.000 rubla. Sissewedu oletada umbes 17 miljoni, 2% transiitkasu selle pealt oleks 560.000, siis jääks järele 60.000 rubla, ja sellest peaks saama siis amortiseerimiseks kapitaali, nii et puhaskasu ei saaks sugugi. Ehk kui meie wõtame transiitmaksu 5%, mis maksimum on, siis saaks meie 1.400.000 rubla, nii et järele jääks 900.000, nii et oleks ikkagi tagajärg puhas kahju, sest ka see summa ei kata kinni kapitaali protsenti, amortiseerimist ja muid kulusid.

Nüüd peame aga weel tähele panema, et Wenemaa kaubandus wõrdlemisi wäikeseks on jäänud ja ei ole ka tulewikus ette näha, et ta suuresti tõusma saaks. See räägib juba meie wabasadama ehitamise wastu. Ja siis on weel üks mõjuw asjaolu, nimelt peab iga wabasadam väga sünnis ja kohane juba sellepärast olema, et konkurentsi teistega wälja kannatada. Ja Baltiski wabasadamal tuleks umbes 1½ tosina teiste wabasadamatega Baltimere ääres konkureerida. Nende wabasadamate hulgas on kõigetähtsam Kopenhaagen, mis iseäranis sõjaajal wälja on arenenud, kaupade jagamise keskpunktiks on saanud. Nii et see on liiga julge mõte loota, et meie uus wabasadam wõiks seda konkurentsi wälja kannatada.

Ma ei taha pikemalt enam teie tähelpanu koormata, aga peaks weel ütleva, et minu arwates on see idee küll väga hea ja lõbus kuulda, aga praktiliselt ei ole see läbiwii daw. Kõigerohkem, mis wõiks teha, see oleks luua wabad ladud, nagu nad on Saksamaal, Prantsusmaal ja mujal. Neis lades wõiwad kaubad ilma tollita seista ja neid wõib seal ka ümber töötada. Mina arwan, et meie sellega toime saame ja sel kujul wabasadama fiktsiooni wõime luua. See ei wõta ka nii suuri kulusid, nagu wabasadam. Kui aga siiski tahetakse waba-

sadama mõtet teostada, siis peaks küll Tallinna peale waadatama. Herra Ast tähendas seda juba siin ja ka mina olen selle poolt, et wabasadam peab suurlinnas olema, kus tööstusettevõtted asuwad. Wabasadama mõte liigub ka Soomemaal ja Lätis. Läti maal on selleks palju paremad tingimised, kui meil. Juba looduse poolest on tema seisukoht väga hea ja tema on lähem Wene maale, mis väga palju tähendab. Läti kõigeparemal sadamal, Liibawil, on ka head meretagused ühendused. Kui kõik wäiksed riigid tahawad omale wabasadamaid ehitada, siis oleks see jõudude killustamine igale üksikule ja lõppude-lõpuks ainult kahjutoow igähele. Lõpetades toonitan, et minu arwamine on, et Tallinnas tulewad luua wabad ladud ja wabasadama mõte täiesti jätta, kui mitte meie jõu kohane.

Rkl. A. Piip (töer.): Rhs. Linnamägi kiitis väga kõrgesti Liibawi sadamat ja alandas Eesti sadamaid. (Rkl. W. Linnamägi: Ei alandanud.) Toon teateid komisjoni otsustest, kes 1917 a. Peeterburis töötas ja kus muuseas kõik Wene Baltimere sadamad arutuse all olid. Nimelt oli seal päewakorral küsimus, missuguses sadamas tuleb esimeses järjekorras wabasadam awada. Komisjon tegi ühelhäälel otsuse, et wabasadam tuleb kõige pealt ehitada Tallinnas, siis Liibawis. Mul ei ole võimalusi otsekohe waidlemiseks, kuid komisjoni protokolle wõite teie Tallinna linnawalitsuse arhiwis näha. Baltiskis tuleb ainult ajutine wabasadam. Wabasadama ehitamine seal on teatud poliitiline samm, mida kaubanduspoliitiliselt waja teha on. Tõsine wabasadam oma suuremas mõõdus tuleb Tallinnas. (Juhataja O. Strandman: Palun faktilise märkuse piiridesse jääda.) Faktiline märkus on nimelt see, et Tallinnal kõik need head omadused on, mis wabasadama loomiseks tarwilikud, mitte aga Liibawil, nagu ka Peeterburi komisjon, kus ka Liibawi esitaja oli, on otsustanud.

Aruandja J. Laidoner: Austatud rahwasaadikud! Nagu näha, tulewad siin jälle samad waidlused, milledest ma isiklikult wiis korda osa olen wõtnud. See on waidlus Tallinna ja Baltiski wahel. Täheandan, et seda küsimust endises Wene riigis ei olnud, sest Wene statistikas on Tallinna ja Baltiski üks sadam ja ühe nimetuse all „Ревель с Балтийским портом“. Mis puutub herra Asti tähendusesse, et Baltiski laht ei olewat küllalt sügaw, siis tuleb tähendada, et Baltiski laht on liig sügaw.

Edasi toodi ette, et Baltiski sadam olewat kaljune. See on wana wäide. Uuem tehnika teeb kaljust kõigeparema sadama. Singapuri suur sadam on lõhutud otsekohe kalju sisse. Sarnane sadam tuleb pealegi odawam kui muidu. Edasi puudutati Baltiski ranna pikkust. Seal on aga territooriumi niipalju küll, kui tarwis. Meil ei ole praegu jutt sadama ehitamisest, mis muidugi sajad miljonid maksmata läheks, waid meie räägime wabasadama wäljakuulutamisest. Käesolew seaduseelnõu näeb ette, et Baltiski sadam wabasadamaks wälja kuulutatakse, et seal parandusi ette wõtta, mis faktiliselt ikkagi läbi wiia oleks tulnud, kui meie oma sadamaid mitte kõduneda ei taha lasta. Meil on mitmes sadamas wäikesed silla parandused käsil ja samasugused parandused tulewad ka Baltiskis läbi wiia.

Mis puutub weel ranna pikkusesse, siis usun, et herra Ast, kui selles asjas mitte asjatundja mõnede praeguste muulide pikkust arwas. Ma sain sedawiisi teist aru. Muulide pikkus on praegu Tallinnas suurem, aga ta on transiitkaubaga täis. Jääolude üle on väga palju waieldud. Jääolud on Baltiskis palju paremad, kui meil Tallinnas. Baltiskis wõib ilma jäälohkujata läbi saada, kuna Tallinnas neid juhtumisi õige harwa ette tuleb, kus wõib töötada ilma jäälohkujata. Mäletan väga hästi seda juhtumist 1919 a. märtsikuus, mil 2 laewa sõjajoonaga seisid Suuropi all jääs kinni, kuna meil mingisugust wõimalust ei olnud neile abi saata. Tol korral wiibis ühel laewal selleaegne Briti kindralkonsul. Kui meie tahame ehitada Tallinna jaoks jäälohkujat, siis läheb see meile palju rohkem maksmata, kui terwe Baltiski sadam praegu maksab. Laewa sissetoomine sadamasse jäälohkuja abil on väga kallis asi. Mis puutub aga wäljalaadimisesse, siis muidugi on herra Ast'il täieline õigus. Tallinnas wõib wälja laadida ainult kraanade abil, nimelt ujuwate kraanade abil, elektrikraanade ehitamine on kawatsusel. Walitsuse poolt on see otsus tehtud nimelt wabasadama territooriumi jaoks.

Oleks wõinud küsimust panna, mispärast siis otsekohe Tallinnas mitte wälja kuulutada? Kui meie endile wabasadamat ette kujutame, peab temal ikka wõimalus olema suuremalt areneda jne. Kui meie wälja kuulutame Tallinna sadama wabasadamaks, siis on see natuke, nii öelda, naeruwääriline. Terwet sadamat meie praegu wabaks kuulutada ei saa sel tingimisel, et tema transiitkaupa praegusel sil-

mapilgul täis on. Eesti riigile on transiitkauba läbikäimine hoopis kasulikum, kui wabasadama kaup. Tehke wahet wabasadama ja transiitkauba wahel. Wabasadama kaup jääb sinna seisma, seal wõib seda nõnda edasi müüa, ilma et ta tollist saaks wabastatud. Seda ei saa praegu aga mitte, sest et Tallinna sadam on transiitkaupa täis. Herra Ast tähendas, et wõiks sadamast transiitkauba ladusid vähendada, neid kaupasid mujale üle wiies. Meil ei ole võimalust neid kaupasid kusagile üle wiia, sest et waba ladusid peaaegu sugugi olemas ei ole, neid peab isegi juure ehitama. Näituseks ehitatakse sõjawäe kraami jaoks ladusid juure. Kawatus on 21 ladu ehitada, mis alles pärast kahte aastat walmis wõiwad saada ja mis 20 miljoni eelarwe järele maksma lähewad. Kordan weel, Tallinna sadamat ei wõi mitte mingil tingimisel wabasadamaks kuulutada, sest et tema täieliselt transiitkaupa täis on. Baltiski ja Tallinna sadamate wahel ei wõi mingisugust wõistlust olla, sest et nad mõlemad alles tulewikus peawad wälja arenema wabasadamateks. Mina olen herra Linnamägi'ga täiesti ühel arwamisel, meil ei ole praegu mitte nii palju raha, et wabasadamat ehitada. Wabasadama ehitamise küsimus on praegu, nii öelda, reklaami küsimus. Wõidakse küsimus ette panna, mis otstarbeks jääwad siis need 9 miljoni? Meie wõiksime need 9 miljoni ikkagi praeguse Baltiski sadama äraparandamiseks tarwitada. Baltiski ja Tallinna sadamad peawad wälja arenema wabasadamateks ajajooksul.

Mis puutub tariifi küsimusesse, mida herra Ast siin tähendas, siis peab ütleva, et tariifipoliitikat wõib hästi reguleerida, et seal 40 werstal üleüldse mingisugust mõju ei oleks kauba läbikäimise peale. Wene ajal aeti niisugust tariifipoliitikat, et eraraudteed ei tohtinud mitte vähemat tariifi määrata, kui kroonu raudteed, ja siiski juhiti kaupa sinna kuhu taheti, kui see ka kaugemale wedada tuli. Praegusel ajal wõib wabasadama asemel wabad ladud määrata. Neis ladudes wõiksid olla nii hästi transiit, kui wabakaubad. Waidlus kumba sadamat, kas Baltiskit wõi Tallinnat wabasadamaks wälja kuulutada, peaks nüüd juba lõpetatuks loetama. Ühest wabasadamast ei wõi juttugi olla. Saawad tingimata olema — muidugi tulewikus — Baltiski ja Tallinna wabasadamad, sest et üks sadam täiendab teist. Kõigekeergemini ja rutemini saab awada Baltiski wabasadamat. Tallinna sadama awamine nõuaks palju suuremaid kulusid.

Mis puutub herra Linnamägi kõnemesse, siis ei saanud ma sellest aru, mida tema oma kõne esimeses pooles tahtis öelda. Ta kõneles Karthaagost ja Liibawist, kuid tähelepanu äratas just nimelt see wäide, et Eesti riik ei saa wabasadamat ehitada, sest et temal selleks 100. miljonit ei ole. Herra Linnamägi tähendas kõigerohkem waba ladude peale. Faktiliselt wõib seda teostada. Baltiskis on waba ladusid, mida wõimalus on ära pruukida. Nendesse ladudesse wõiks korraga wälja laadida kunni 20.000 tonni, nõnda öelda wabadesse ladudesse. See on see, mis meil praegu tarwis on. Kui tuleb wabasadama suurema hulga kaupade läbikäik, siis jätame selle ehitamise tulewase põlwe jaoks. Kui see aga läheb ära seltsi kätte, wäljamaa kapitaali kätte, siis on sel eesõigus wabasadama seisukohta walida, ja ma usun, et ka nemad waliwad Baltiski esiteks juba sellepärast, et seal sisseseadmine mitu korda odawam tuleb, kui Tallinnas, kus terve territoorium tuleb kalliks raha eest wõõrandada. Praegu ehitab sõjaministeerium õige lihtsaid laskemoona ladusid. 21 ladu eelarwe on 20 miljoni marka. Õnneks ei ole meil kuure Baltiskis tarwis ehitada, waid neil tulewad ainult katused ära parandada. Meie peame seda ehitama, mis meil jõudu mööda on.

Mis puutub Liibawisse jne., siis tähendan ma selle kohta, et meie mitte Liibawisse ehitama ei lähe, ega ka lätlased seda Eestisse ei tule tegema. Wabasadam on otsustatud Baltiskis awada ja esimeses järjekorras palutakse praegu Riigikogult krediiti 9.100.000 marka Baltiski sadama kordaseadmiseks, ja teatawa akti läbi saab sadam wabaks wälja kuulutatud. Mina ütlen weel kord, et meil peab wälja kujunema niisugune seisukord, et terve Eesti peab wabasadam olema, aga kunni ta seda ei ole, senni teeme meie seda, mis meie wõime. Mina toonitan weel kord rahaasjanduse komisjoni nimel, et see seaduseelnõu saaks I lugemisel wastu wõetud.

Rkl. J. P i i s k a r (is.): Käesolewa küsimuse juures on õige pikalt ja põhjalikult kõneldud sellest, kumbal oleks eesõigus wabasadama suhtes, kas Baltiskil wõi Tallinnal. See küsimus wõetakse wäikeses ulatuses üles. Seda ei tuleks alguses mitte nii kitsale pinnale asetada, waid tuleks kõne alla wõtta terve kaitsetollide poliitika, see on nimelt, kaitsetollide küsimus. Herra rahaminister ütles, et ta on kaitsetollide wastane. Kui lugu tõesti nii on, siis ei tuleks küsimust mitte nii seada, kas

meie wabasadamama asutame Baltiski, Kuresaarde, wõi Kihelkonda. Kui aga siin praegu waieldakse ainult üksikute wabasadamate juures, siis on näha, et meie Eesti riik tahab nähtawasti alaliseks kaitsetollide poliitika maaks saada. Kui siin wabasadamama peale tähendatakse, siis on see ainult mingisugune käeliigutus, milles nähtawasti sisu ei ole ja millele ka sisu anda ei taheta. Ammu see oli, kui ajalehtedest läbi käis, et Baltiskisse ei saa ükski laew sisse tulla ja et ei ole isegi nii palju ladusid, kuhu ühe laewa täie kaupa wõiks mahutada. Neid teateid ei ole keegi senni ümber lükanud. Nüüd tahetakse see kõigewiletsam urgas järsku wabasadamaks kuulutada, mingisugune kiri sinna üles panna, et see sadam on wabasadam ja sellega on see wabasadamaks tehtud. Nähtawasti tahetakse siin teha mingisugune välispoliitiline käeliigutus. Ja kas siin ei ole mitte mõõduandwad olnud erahuwid, kus loodetakse nende miljonite peale, mis wabasadamama kordaseadmiseks ära kulub. Üks ehk teine loodab siit midagi wõita wõi spekuleerida. Rahwamajandusesse toob ta aga wähe kasu. Wõib olla, et jõutakse teatawate kuude jooksul töötatöölise hulka natukene wähen-dada, kuid ma ütlen natukene, sest ega selle 10 miljoniga ikka ei tea kui suurt hulka tööliste tööle panna ei saa. Kui tahetakse tööliste eest hoolitseda, siis peaks leidma wististe palju hädalisemaid asju, mis palju rohkem tööd annawad, kui ainult Baltiski wabasadamama wäljakuulutamine. Hakatagu wähemalt ehitama maju elukorterite jaoks, wõi koolimaju, ja on ka weel wäga palju teisi hädalisi asju, mis palju rohkem tööd wõiwad anda. Nähtawasti on herra Laidoner'il õigus, kui ta ütles, et ega see ei ole siis weel mingisugune wabasadamama loomine, wõi ehitamine, waid ainult wabasadamama wäljakuulutamine. Seda pidulikku akti wõite teie wäga hästi toime panna, wõite efekti teha ja Eta kaudu igalepoole teateid wälja saata, et Eesti on enesele isegi kaks wabasadamat wälja kuulutanud, ühe Baltiski ja teise Tallinna. Wõite weel suuremat efekti teha, kui weel mõned sadamad wabasadamateks kuulutate.

Meie seisukoht on, et Eesti wõib olla ainult wabakaubanduse maa. Ja kui ta wabakaubanduse maa on, siis kuuluwad ju kõik sadamad wabasadamama piirkonda. Meie arwame, et see on ainukene poliitika, mida Eestis sel ajal ajada tuleb. Tuleb kõnelda sellest, kuidas kaitsetolle ära kaotada, aga mitte sellest, et seal kusagil urkas wabasadam wälja kuulutatakse.

Rkl. A. Uesson (töer.): Austatud rahwasaadikud! Tahtsin ainult nii palju selle peale tähendada, kui palju see üleüldiselt rahwamajandusele kasulik wõiks olla. Minu arwates, oleks soowitaw tähele panna, et wabasadamama ehitusega tuleb sellekohase linna asutamine ette wõtta. Asjata on arwamine, et see Baltiskis ilma mingisuguste uute ehitusteta wõimalik oleks. Sinna tuleb ehitada linn, aga küsimus on, kas meie suudame asutada uusi linnu, kui meil praegu Tallinn on laokil, niisamuti ka teised suured linnad. Meie ei suuda seda mitte. Ja kui meie kuulutame Baltiski wabasadamaks, siis jääks ainult sellega, et meie kuulutame. Ma olen kindlas arwamises, et meil ei ole nii palju jõudu, et meie suudaks seda teha. Maa on meil waene ja meie korraldame seda, mis meil olemas on, neid sadamaid, mis meil on. Õige, Baltiski sadam peab korraldatud saama, aga see wäljakuulutamine wabasadamaks ei anna meile midagi. Meie ei suuda ega ei saa seda täita. Mis puutub raudteedesse, siis peab seda arwama, et raudtee, mis praegu Baltiski läheb, peab ikkagi Tallinnast läbi minema ja ka peab wälja minema Nõmmele ja sealt Baltiski. On aga teada, missugune tee on Tallinnast Nõmmele ja et see Nõmme tõus ka midagi tähendab. Kaubad, mis peawad Baltiski minema, peawad sellest tõusust üles minema, mis Eestimaal kõigekõrgem on. Sellepärast on iseenesest loomulik, et kaubad seda teed käiksid. Kui Baltiski tahetakse tingimata wabasadamaks teha, siis peab raudtee saama ehitatud Baltiskist Lagedile, s. o., Nõmmelt mööda ehk teise sõnaga, Tallinn peab kõrwale jääma ja uus linn peab Baltiskis saama ehitatud. Ainult sel teel on see wõimalik; kui aga see tee, mis Tallinnast läbi käib, jääb, siis ei suuda Nõmme tõus kaupasadid mitte wastu wõtta ja sellepärast ei saa ma mitte praegu ettepanekut toetada.

Rkl. K. Ast (sd.): Enne, kui paari märkust teha aruandja seletuse kohta, ei saa ma mitte waikides mööda minna rkl. herra Piiskar'i seletusest. Tema on nähtawasti eelarwe arutamise juures kuulnud, et Eesti pidawat tingimata waba sisse ja wäljaweo maa olema ja teeb sellest järelduse, et see igasugusel tingimisel igal ajal ilmingimata nii peab olema ja et töölised seda peaksid nõudma, kelle nimel tema rääkiwat. Ma tahaks siiski herra Piiskar'i käest kuulda, kas see tõepoolest niiviisi on, et igal tingimisel see töolisteklassi poliiti-

kale wastuwõetaw on, nimelt wabakau-banduse kaitse. Pidage meeles, et kaubandusringkondadele on see nõudmine samuti omane, nagu ta arwatawasti omane on töolisteklassile. On ju tõsi, et iseäranis tarbeainete sisseweo juures kaitsetoll tabab töolisteklassi ja näituseks toiduainete juures on seda iseäranis tunda, aga et see ka kõigi wabriikaatidega nii oleks, selleks kujutage endale ette, et meil oleks maa naabruses, kus odawalt wabrikusaadusi walmistatakse, nagu näituseks Wenemaa, kus sotsialistlise nime all on sunnitöö sisse seatud, mis põhjened töoliste kurnamise peal, ja et seesama Wenemaa oleks praegu jõuline wõimalikult palju produtseerima, siis ma tahaksin teada, mis herra Piiskar ütleks, kui meid Wenemaa üle ujutaks oma sunnitöö tõttu odawalt walmistatud saadustega. Ta suruks meil tööstuse edene-mise wõimaluse täiesti maha, nii et meil mingisugust wõimalust ei oleks selle wastu astuda, tööaja lühendamise ning päewa-palga kõrgendamise asjus midagi teha.

Mis aga puutub nüüd sellesse küsimusse, kumb neist sadamatest siis tõepoolest parem oleks, kas Tallinn wõi Baltiski, siis ma selles küsimuses ei saa kindlasti oma seisukohta awaldada, aga wististe komisjoni aruandja leiab siiski wõimaluse seda seletada. On nimelt räägitud Baltiski sadama kalda pikkusest ning muulidest. Ma ei mäleta mitte, et oleks muulidest räägitud ja imelik olekski neist rääkida, sest Baltiskis on neid ainult üksainuke ja Tallinna muulidega wõrreldes oleks see ainult üks otsakene. Igatahes autoriteetlistelt isikutelt olen ma kuulnud, et wõimalik ei ole mitte Baltiskis nii suurt sadama ulatust kätte saada, kui see siin Tallinnas wõimalik oleks olnud ja nimelt sel tingimisel, et muulides saaks süwendamise tööd ette wõetud. Aga see on niisugune küsimus, mida asja-tundjad inimesed uurimisi toime panee otsustada wõiksid. Minul tuleb aga väga imelik ette üks seletus, s. o. nimelt seletus sellest, et ega meil siis mingisugust wabasadamata ehitust kawatsusel ei ole, waid meie tahame wabasadamast ainult deklareerida, et meil on ainult tarwis wälja kuulutada wabasadam, et näidata, et meil wabasadam on olemas. Aga kui lugu niisugune on, siis käib see ju teie seletuse wastu. Ühelt poolt ütlete, et Tallinnas pole wõimalik wabasadamat awada just sellepärast, et ei ole laduruume, et ei ole tarwilikku territooriumi, aga sealsamas ütlete, ega selleks wabasadamaks iseäralist tarwidust pole, meie wõime selle wabasadamata awada ka Balti-

kis, kuigi seal igasugused otsekohesed sisse-seaded puuduwad. No, ma ei saa tõepoolest sellest aru. Ma arwan nii wiisi, et kui tarwilikuks peetakse ja sellele seisukohale asutakse, et meie ametlikult deklareerime wabasadamata, siis peame meie selle niisuguses kohas awama, mis ka muule maailmale tuntud on, aga mitte niisuguses kohas, nagu meil Baltiski, wõi õnnis Baltiski port, wõi Baltischport. Seda peab alles atlasest otsima ja leidma, kus sarnane koht maakera peal õige asub. (Rhs. J. Laidoner kohalt: Kõik meremehed teawad.) No lubage mulle siiski selle juures kahelda, et teda nii väga tuntakse. Teda ei tunta. Wäljamaal on praegugi leida päris haritud inimesi, kes ei tea, kus kohal Eesti asub, ja kui siis niisuguse käest küsida, kus Baltiski asub, siis paneme sellele inimesele niisuguse nõudmised geograafia alal ette, mida ial raske täita. (Rkl. J. Laidoner kohalt: Meremeeste keskel on paljud, kes Eestist weel midagi ei tea, aga Baltiskit tunnewad.) Wõib olla, aga meil ei ole mitte elukutseliste meremeestega tegemist, waid meil tuleb rehkendada kaubandus-tööstus ringkondadega. Meremehed on siin ainult kõrwalised tegurid. Ja lõppude-lõpuks, mis hakkab see õnnetu laduomanik wõi kaupadeomanik peale, kui ta oma kaubaga Baltiskisse on jõudnud. Kas teie riskeriksite sinna wihtmawarju minna? See on tõepoolest seal ainult wilets wihtmawari. Teie nimetate, et seal on laduruumideks mingisugused kuurid. Aga herra Piiskar'il on õigus, kui ta siin rääkis, et nendest kuuridest juba waremini jutt on olnud. Mina ei mäleta kunas see jutt oli, aga teie teate nendest kuuridest palju rohkem, et need kuurid läbi jooksewad. (Rhs. W. Linna-mägi kohalt: Polegi neid üleüldse.) Ei, olewat küll, igatahes sõjaministeerium tah-tis neid laskemoona ladudeks wõi mingisuguses teises suhtes ära tarwitada. Sel korral oli neist kuuridest juttu ja öeldi, et need kuurid ei kõlbawat. (Rhs. J. Laidoner kohalt: Tahawad parandada!) Õigus küll, tahawad parandada, aga Tallinnas tahawad ainult tühjendada. Mis siis õieti otsarbekohasem on, kas Baltiskis parandada, wõi Tallinnas tühjendada? (Rhs. J. Laidoner kohalt: Tallinnas tahawad ka parandada, selleks oleks mitmedkümmend miljonit tarwis, Baltiskis aga ainult 9 miljonit.) Ah see töö on alles tegemata, aga wõib olla, wõiks need 9 miljonit Tallinnas palju kasulikult ära kasutada. Sarnaseid kahtlusi on selle küsimuse kohta weel väga mitmesuguseid. Kui teie aga wabasadamata asu-

tada tahate deklareerimise mõttes, siis ma soovitaksin ikka Tallinnat, see oleks palju sündsam.

Rkl. J. Piiskar (is.): Rhs. Ast seadis mulle kategoorilise küsimuse, kas ma igal juhtumisel wabakaubanduse poolehoidja olen. Ma ei taha siin kaubandusteadlist ettelugemist pidada, pealegi ei ole mina eriteadlane sel alal. Aga siiski juhiks ma rkl. Asti tähelepanu selle peale, mis tema parteikaaslane Martna sel puhul ütles, kui ta eelarwe arutamisel sõna wõttis. Ta ütles igatahes hoopis midagi teist (Rkl. K. Ast kohalt: Martna ei ole wabasadama wastane.) ja mulle näib, et paljukogenud Martna selles asjas ka midagi ütelda wõib, mis mitte päris ilma aluseta ei ole. Siin näituseks tõi rhs. Ast ette, et waadake, kui nüüd tolle ei ole, siis wõiks mõne teise maa rohkemarenenud tööstus ei tea mis ära teha ja meie tööstuse häwitada. Aga kus on siis see meie tööstus? Meie kuuleme ainult sellest, et kõigist abirahadest hoolimata, sellest hoolimata, et suur hulk miljoneid sinna toetusrahaks on antud, ikkagi töötatööliste hulk kasvab ja wabrikud üks teise järele seisma jääwad. Ma ütlen otsekohe, oleks need 50 wõi 60 miljoni tööliste toetamiseks ja tööliste seisukorra parandamiseks ära kasutatud, wõib olla, meil ei oleks siis tööpuudus ja töökitsikus nii suur, kui ta praegu tööstuse tõstmise juures on. Tähendab, ei saa tööstust seal tõsta, kus mingisugust pinda ei ole, kui meie ka sinna miljoneid ära kulutame. On wäga huwitaw, kas ka mitu korda kõrgemate kaitsetollidega saaks seda tööstust, millel senni ei ole hinge sees olnud, üleüldse ellu ajada? Eesti ei ole mitte tööstuse maa, waid kaugelt suuremal määral põlluharijate maa. Ja kui siin kaitsetollidest räägitakse, siis on need kaitsetollid eestkätt just esimese järgu tarbainete, hädaliste toiduainete peale. Nendega kaitstakse eestkätt just neid, kes toiduainete pealt teeniwad. Niisugune poliitika, mis I järgu tarbaineid kaitsetollide kaudu kalliks teeb, just niisugune poliitika on tööliste seisukorra nii wiltsaks teinud. Ja ma küsin nüüd edasi, kas herra Ast kujutab endale ette, et kui ükskord sotsialistlikku ajajärku jõutakse, siis ka kõik nii edasi kestma peab? Kas siis ka kaitsetollid on, mille abil kindlustatakse, et ühe maa töölistel teise maa töölisti ära ei õgiks oma odawa kaubaga? Minu arwates on need niisugused küsimused, milledest nii lihtsa käelligutusega üle ei saa, nagu rhs. Ast seda siin teeb.

Aruandja J. Laidoner: Herra Ast pani siin küsimuse ette, kuidas sellest aru saada, et Tallinnas on wähe ruumi, aga ühes sellega ei ole ka palju kaupa loota. Jah, ma kordan seda. Ei saa wist mitte ligemal ajal wäga palju kaupa olema. Aga ikkagi, kui on wabasadam, siis peab see territoorium eraldatud saama. Kuigi kauba läbikäik mitte wäga suur ei ole, siiski peame territooriumi eraldama ja Tallinna sadamas ei ole praegu mitte wõimalik seda teha. Palju suurema tähtsusega on nüüd teine küsimus, mis herra Uesson üles wõttis. Tema arwamise järele ei saaks mitte 2 linna paralleel asutada. Ma usun, et kunstlikult ei saa üleüldse linna asutada. Linnad tekiwad seal, kus see loomulik on. Ma ei usu, et Baltiski selle läbi suurelt kasvama hakkaks, et sinna wabasadam asutatud saaks. Wabasadama kaup ei ole mitte mõne würtspoe kaup, kus igaüks peab juure tulema ja seda kaupa waatama. Wabasadama kaubad on suured kaubad, seal waadatakse ainult proowe ja seda, ei tehta mitte koha peal. Need operatsioonid tehakse muidugi Tallinnas, aga mitte Baltiskis. See on üheks wastuseks herra Asti küsimise peale, et ei saa kaubelda ja wabasadama operatsioone teha wabasadama eneses, waid neid tehakse kas siin Tallinnas, Londonis wõi Peeterburis ja iseenesest ei saaks see suurt wõistlust Tallinnaga wälja kutsuda. Wõib olla, ehk tulewad ainult mõned kontorid Baltiskis asutada.

Juhataja O. Strandman: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana enamusel on see ettepanek wastu wõetud.

5. Riigikogu otsus Baltiski wabasada- ma seadust II lu- gemisel järgmise koosoleku päewa- korda wõtta.

Rkl. K. Wirma (sd.): Lugu on niisugune, et meie kodukorra § 45 põhjal peab seaduseelnõu I ja II lugemise wahel wähe-
malt kolm päewa ole-
ma. Kui meie tahame seda eelnõu homse koosoleku päewakorda wõtta, siis peab Riigikogu sellekohase otsuse tegema. Teen ettepaneku Baltiski wabasadama seadust II lugemisel homse koosoleku päewakorda wõtta.

Juhataja O. Strandman: Selle ettepaneku kohta sõnasoowijaid ei ole. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.)

Sellega on see ettepanek ühelhäälel vastu võetud.

6. Järgmise koosoleku päewakorra ja aja äramääramine.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku järgmist koosolekut määrata homme kell 5. Kui meie aga nii määrame, siis peame arvesse võtma neid tehnilisi tingimisi, mis meie kodukord peale paneb, ja nimelt, et Riigikogu veel täna homse päewakorra kindlaks määraks. Teen ettepaneku homse koosoleku päewakorda võtta:

1. Redaktsiooni komisjoni ettepanek vastu võtta õpetajate palgaseaduse redaktsioon.

2. Redaktsiooni komisjoni ettepanek vastu võtta seaduse ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta redaktsioon.

3. Redaktsiooni komisjoni ettepanek vastu võtta täiendada seaduse ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta redaktsioon.

4. Baltiski wabasadama seadus — II lugemisel

5. Seaduseelnõu väliswaluuta sissewõetud kohta — I lugemisel.

6. Saaremaa raudteehitamise seaduseelnõu — I lugemisel.

7. Narwa hüdro-elektrijaama projekteerimise büroo asutamise seaduseelnõu — I lugemisel.

8. Kohtunikude palgaseaduse eelnõu — I lugemisel.

9. Seadus põllutöölise tööaja ja palgatingimiste kohta 1921/1922 põllutööaasta peale — III lugemisel.

10. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus — II lugemisel.

Juhataja O. Strandman: Ettepanek on tehtud koosolekut pidada homme kell 5. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Ma tähendan, et homme enne koosoleku algust Riigikogu liigetel võimalik on päewakorda veel täiendada. Sõnasooijaid rkl. Wirma ettepaneku kohta ei ole. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Homme päewakord on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.27 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Sekretäär A. Tupits.